

ILANDSBYLIV

TIDSSKRIFT FOR
ANTROPOSOFISK
OMSORG I NORGE
NR 23 · SOMMEREN 2010

Landsbyliv er et forum for mennesker som lever, arbeider og er engasjert i antroposofisk omsorgsarbeid i Norge. Tidsskriftet vil være "et vindu i verden". Det skal berike miljø, kommunikasjon og livskvalitet. Bladet kommer ut fire ganger i året.

Redaksjonsgruppen består av:

Dag Balavoine (ansv. red.), Jan Bang, Borgny Berglund og Svein Berglund.

Redaksjonelle medarbeidere:

Mari Kristiansen, Arnkjell Ruud, Hanne Kveli, Eva Houskova.

Det Norske Forbund for Helsepedagogikk og Sosialterapi består av selvstendige virksomheter som arbeider for og med barn, ungdommer og voksne mennesker med spesielle behov. Til grunn for forbundets arbeid ligger det antroposofiske menneskesyn, slik det er utformet av Rudolf Steiner.

Medlemmer:

- Helgeseter, Bergen
- Rostadheimen, Bergen
- Verdandi Stiftelse, Bergen
- Granly, Toten
- Grobunn, Hedemarken
- Helsepedagogisk Steinerskole i Oslo
- Helseped. Steinerskole på Skjold, Bergen
- Helsepedagogisk Steinerskole på Hedemarken
- Camphill Landsbystiftelsen i Norge

Camphill Landsbystiftelsens formål er å understøtte sosiale samarbeids- og livsformer utgått fra Rudolf Steiners tredelte samfunnsbilde, slik disse er forsøkt virkeliggjort i andre Camphillsteder grunnlagt av legen Karl König, og der den sosiale grunnlov forsøkes gjennomført.

Landsbyer:

- Vidaråsen Landsby, Vestfold
- Jøssåsen Landsby, Sør-Trøndelag
- Vallsund Gård og FRAMskolen, Sør-Trøndelag
- Hogganvik Landsby, Rogaland
- Solborg, Buskerud
- Camphill Rotvoll, Trondheim

De holdninger og synspunkter som er trykket i artikler i Landsbyliv er uttrykk for forfatterens egne tanker og holdninger og ikke nødvendigvis redaksjonens synspunkter.

Frist for innlegg til neste utgave: 20. august 2010
Vennligst send innlegg til redaksjonen:

E-post: landsbyliv@camphill.no

Org. Nr. 954 475 492
Bankkonto nr. 1254 05 18562
ISSN 1504-0720

Alle utgaver av Landsbyliv ligger på www.camphill.no

Abonnement kr. 350,-

Distribusjonsadresse:

Landsbyliv, Solborgveien 21, 3520 Jevnaker

FORSIDEN: Line Gulbrandsen fra Solborg. Foto: Borgny Berglund

Leder

I dag, i skrivende stund, den 1. Juni 2010, er det 70 år siden Camphill startet, da de første pionerene flyttet inn til "Camphill House", utenfor Aberdeen. Gratulerer Camphill!

I denne utgaven av Landsbyliv fokuserer vi på helsepedagogikken og sosialterapien. Dette er to ord som ikke alle er helt tilfreds med, og vi håper at en belysning av konseptet her i Landsbyliv vil bidra til en bredere samtale om begrepene.

For å gi noen helt konkrete forslag har vi tatt med "Ti Kjappe" som ble utarbeidet av Dialogos pressesenter som et svar til de aviser og medier som trenger en kort definisjon av hva det er vi arbeider med. Nå er det jo ikke alltid lett å få enighet blant alle i en slik sak, så derfor oppfordrer vi våre lesere til å ta dette videre, og å gi oss tilbakemelding på hvordan dere vil beskrive og definere antroposofisk omsorgsarbeid.

Vi håper på denne måten å skape en bred og meningsfylt debatt.

Vi har alltid hatt som mål at Landsbyliv skal være tidsskriftet for alle på våre steder, med beboere i sentrum. Landsbylivverkstedet på Solborg har vært en fin erfaring i å gi beboerne en stemme, og utvikle det budskapet de har å bidra med. I forberedelsene til denne utgaven har deltagerne i verkstedet skrevet om hvordan de har det, og vi håper at dette vil gi våre lesere en dypere innsikt i hvordan de oppfatter helsepedagogikken og i sosialterapien.

Eurytmi er blitt en naturlig del av landsbykulturen, noe vi alle kjenner til og kjenner igjen. Men det er sikkert mange som er tilknyttet våre steder som ikke vet så mye om hva eurytmien er, hvor det kommer fra og hvordan det brukes. Landsbyliv håper å kunne svare på noen av disse spørsmålene og Simone Wantz skriver en rekke innlegg for oss om forskjellige aspekter av eurytmien. I denne utgaven har vi hennes andre innlegg, og vi gleder oss til flere i fremtiden.

Vi er fortsatt i en overgangsfase fra å være et Camphill tidsskrift til å omfatte alle stedene i Norsk Forbund for Helsepedagogikk og Sosialterapi. Vekst og forandring er ikke alltid lett og ikke alltid smertefritt. Vi får mange tilbakemeldinger, muntlige, per telefon og via epost, både positive og kritiske, som vi setter pris på og tar opp i redaksjonsgruppen. Dette hjelper oss med å se tidsskriftet fra andres synsvinkler, og bidrar til et tidsskrift som vi håper vil leve opp til dere, våre leseres, forventinger. En stor takk til alle som har tatt seg tid og krefter for å gi oss tilbakemeldinger.

Vi ønsker våre lesere en god og innholdsrik sommer!

Red.

Innhold

NYHETER

NYTT FRA STEDENE	§ 4
MØTEPLASSEN	§ 7
GLIMT FRA VERDEN	§ 8

KRONIKKER

EURYTMI	§ 10
CAMPHILL-BEVEGELSEN	§ 11
GRATULERER MED ET HERLIG TIDSSKRIFT!	§ 13
FOKUS: HELSEPEDAGOGIKK OG SOSIALTERAPI	§ 14

FASTE SPALTER

SKOLERINGSVEIEN	§ 26
LANDBRUKSLIV	§ 27
BRODER DYR	§ 29
BOKANMELDELSER	§ 30
OM LANDSBYSTIFTELSEN	§ 32
OM NORSK FORBUND FOR HELSEPEDAGOGIKK OG SOSIALTERAPI	§ 33
OPPLYSNINGER OM VÅRE STEDER	§ 34
HELSEPEDAGOGISK NORGESKALENDER	§ 40

Foto: Borgny Berglund

Den Sosiale Grunnlov

Et samarbeidende menneskesamfunns velferd er større jo mindre den enkelte stiller krav om selv å få utbytte av sine ytelser.

Velferden øker jo mer den enkelte avgir til sine medarbeidere og jo mer hans egne behov tilfredstilles av de andres ytelser.

Alt som innenfor et menneskesamfunn motvirker denne lov, må i lengden på den ene eller annen måte avle ulykke og nød.

Rudolf Steiner

Fra Fagdagene 2010. Foto: Borgny Berglund

Fagdager 2010

I flere år har helsepedagoger og sosialterapeuter fra hele Norden møttes fem dager i Järna hvert år i mai. "Maidagene i Järna" er blitt en tradisjon, noe som alle gledet seg til. I fjor ble det bestemt at hvert land skulle arrangere egne fagdager, og i Norge var samlingen lagt til Sundvolden utenfor Hønefoss, 13. og 14. mai. 60 personer deltok.

Arrangementet var et stort skritt for Norsk Forbund for Helsepedagogikk og Sosialterapi, og første gang forbundet arrangerte egne fagdager. Egne nasjonale fagdager vil fremover bli en viktig møteplass.

Temaet var "Antroposofiske omsorgstilbud i et livsløpsperspektiv" sett i lyset av FN konvensjonen for mennesker med funksjonsnedsettelse. Temaet vil bli gjenspeilet i Landsbyliv sine kommende utgivelser.

Virksomhetene og forbundet befinner seg også i et tidskille. Helsepedagogisk og Sosialterapeutisk seminar har nettopp uteksaminert sitt siste kull med studenter, og forventningene er store til den nye bachelor-utdanningen som vi antar vil starte på Rudolf Steiner Høyskolen høsten 2011. Blokkurset har vært fokus for forbundet i mange år, og når dette ansvaret gis videre til RSHO, kan forbundet konsentrere seg om å utvikle et bredere fagmiljø for antroposofisk omsorg.

Jan Bang og Geir Legreid

Fra Fagdagene 2010. Foto: Borgny Berglund

På Pilgrimsvandring – Olsok 2009

Tekst av VERENA AALDERS

Arkivbilde

“Folket følte gjennom noe som det benevnte med hellig Olavs navn, at dette navn alltid på ny var istand til å gjennomgløde sinnene og føde nye levende ord på dets munn. Ved

Olavsmindet demret en glans over den ødselige natur i anelsen og hans vesen hvilte ved sommerblomstene på vandrerens vei, ved friske kilder i villmarken, ved passasjer i ufremkommelige egne. Overalt hvor en hånd synes å ha rørt ved naturen, hvor det vises et tegn eller et smil på landets barske ansikt og det åpner seg en vei og en bro, opplevet de en menneskeligjørelse av landskapet, de opplevet Hellig Olavs nærvær.”

(Olav Stokland “Av Norges indre historie”)

Stig og jeg vandret i fem dager fra Otta til Hjerkin som en del av pilgrimsveien fra Oslo til Nidaros. Hvorfor pilgrimsveien? Det finnes mange grunner for mennesker å gå på en pilgrimsvandring: Å finne til seg selv, å ta avstand fra hverdagens bekymringer og stress, å oppleve naturen. For oss var nok naturopplevelsen størst og viktigst på vår vandring, men også utfordringen å gå med sekk på ryggen og å måtte komme frem til målet, til neste hytte eller overnattingssted.

Det er spennende å reflektere over hvordan pilgrimsreiser har vært for lenge siden, i middelalderen. På Dovre kan en nok forestille seg hvordan det var å vandre med et følge eller alene – denne opplevelsen å komme opp på høyden er fantastisk og skjønnheten av naturen er overveldende.

Vi ble ledet av pilgrimskorset som veien var merket med – dette korset ble til en kjær følgesvenn som vi gledet oss over å se igjen. Etter vår vandring tok vi toget fra Hjerkin til Trondheim.

Noen ord fra dagboken:

Tirsdag 21. juli 2009

Otta – Storrustbrua 21,5 km

Vi vandret til Jørundgård hvor filmen “Kristin Lavransdatter” ble laget. Der hadde vi en lengre pause, det regnet og det var deilig å komme inn under tak.

St. Olav-ikonen i Nidarosdomen.

Foto: Gerrit Overweg

Etter pausen fortsatte vi til Storrustbrua. Denne turen ble spennende, fordi en stor del av veien gikk gjennom et område med bratt terreng mellom jernbanelinjen og elven Roståi. På de vanskeligste stedene var det laget trapper av tre og sten. Denne etappen var den største utfordringen på hele turen. Da vi hadde passert det høyeste punktet ved gården “Høgste” traff vi de to brødrene som drev gården og som måtte ta et bilde av oss. De ville ikke la oss gå videre, men organiserte at en nabo kjørte oss to kilometer ned til kroen ved E6 hvor vi skulle overnatte. Vi var takknemlige for det, selv om det hadde sluttet å regne.

Onsdag 22. juli 2009

Storrustbrua – Budsjord 18,5 km

Veien gikk langs elven Lågen. Vi fulgte fylkesveien som går nedenfor pilgrimsveien og passerte Dovre kirke etter en god pause og fortsatte til Budsjord gård som er et fredet sted med bygninger som stammer fra 1600-tallet og som også er et pilgrimsherberge. Det var det fineste herberget vi har sovet i – enkel, stor gjestfrihet og en veldig hyggelig stemning.

Torsdag 23. juli 2009

Budsjord – Fokstugu 12 km

Nå bar veien virkelig opp på Dovrefjellet. Nå kom vi inn på kongsveien hvor det i middelalderen gikk kroningsferden over fjellet. Nå ble vår vei også ledet av en blå krone som var marke-

ringen på stener og varder. Vi kom opp på fjellet og det var solskinn og en herlig dag. Vi møtte ingen andre mennesker på hele veien, vårt eneste selskap var sauene som beitet på fjellet.

En stund før vi kom frem til Fokstugu måtte vi vade over to bekker og det var nok litt eventyrlig – vi måtte ta av sko og sokker og jeg måtte bære over sekkene, stavene og skoene våre før Stig og jeg krysset elven sammen. Etter den første elven følte vi oss veldig flinke og stolte, men etter et stykke kom den neste elven som var bredere og fosset kraftigere enn den første. Det ble hele prosedyren en gang til. Føttene våre ble deilig og varme etter vi tok på sokkene og skoene igjen og gikk videre.

Fredag 24. juli 2009

Fokstugu – Hageseter 18 km

Siden vi ikke kunne få noen frokost på Fokstugu, vandret vi videre til Furuhaugli hvor vi spiste rømmegrøt og drakk saft og kakao. Da var vi ganske sultne siden det tok oss noen timer å komme dit. Veien gikk gjennom et myrområde og naturopplevelsen var storartet, men det var deilig å ha en pause.

Etterpå fortsatte vi til Hageseter, en campingplass og gjestegård. Plutselig skiftet været og en stund før vi kom frem, begynte det å striregne. Det varte ikke lenge, men vi var gjennomvåte. Da vi kom frem til Hageseter var det så deilig, vi tok en varm dusj, skiftet og tørket klærne og skoene.

Lørdag 25. juli 2009

Hageseter – Hjerkin

I dag skulle vi bare gå 5 km til Hjerkin jernbanestasjon, men etter gårdsdagens regn var en del av veien så oversvømmet at vi valgte å gå en omvei. Slik ble vår dagsetappe mye lengre og hele området var ganske vått. Ellers var været fint med litt regn og senere på ettermiddagen kom vi frem til Hjerkin, hvor vi slappet av før toget vårt kom.

Vi ble i Trondheim og var med på Olsokfeiringe både i Nidarosdomen og i Kristensamfunnet. Vi opplevde et fint kulturprogramm og møtte gode venner fra Kristoffertunet.

Påsken på Vidaråsen

Palmesøndag 28. mars begynte stille uke med morgensamling i Andreasbygget, og i løpet av uken fortalte Heiner om de forskjellige trær i landsbyen og om kvelden hadde Kirsti tanker om Påske i Andreasbygget.

Tekst av ARNKJELL RUUD

Foto: Borgny Berglund

Onsdag 31. mars ble marsmåned avsluttet med regn og dermed var vi ferdig med den tredje måneden og den første vårmåneden i dette året 2010. I marsmåned var det mildvær og lysere dager.

Tirsdag 30. mars fortsatte vi med workshop, med formtegnning, talekor, sang, maling og såing, blant annet med talekor.

Fra påskefeiringen på Vidaråsen.
Foto: Arnkjell Ruud

Skjærtorsdag 1. april fortsatte vi med morgensamling foran kapellet og workshop, om kvelden hadde vi stille måltid i husene og siste kveldsamling i Andreasbygget.

Langfredag 2. april var det morgensamling og workshop og om kvelden var vi i Kristofferhallen der Langfredagsspillet ble fremført. Vi har fått åtte lam i sauefjøsset.

Påskeaften 3. april fortsatte vi feiringen med at tre av oss satt på biblioteket på Korczak Hus og leste Påskeimanasjonen av Rudolf Steiner.

Første Påskedag 4. april spiste vi deilig påskefrokost i husene, etterpå var det offerhandling i Andreasbygget, harejakt og felles middag på tunet og om kvelden var vi igjen i Andreassbygget for da var det påskekonsert med Yannick Shillinger og Fredrick Møystad.

Andre Påskedag 5. april dro de fleste av våre beboere på påskeferie og dermed var Påsken over for i år. Vi har hatt en del påskegjester og våre trekkfugler er tilbake. En av våre kuer har fått kalv.

Solborg årsmøte 2010

Jeg vil personlig takke alle verksteder, kokker, kontoransvarlige og husansvarlige for en særdeles god jobb og innsats!

Tekst NINA BRUN

Ja, de husansvarlige som holder hvert sitt hus sammen og sørger for varebestillinger, så vi får masse gode varer hver fredag. For de drar det tyngste og viktigste lasset, som er til for oss beboere 24 timer i døgnet. Det er gratuleringsverdige!

Men den som drar hele landsbyen Solborgs lass, -selve Solborgs mor, som holder hele landsbyen sammen, det er Karen Nesheim! Hun er den aller mest gratuleringsverdige. Hun tar smilende på seg og med strak arm – spill og seminarer, og får virkelig hjulet til å gå mer enn rundt. Stor applaus! Det skulle jeg fått klarere frem på selve årsmøtet, men nå kan det komme i Landsbyliv isteden.

NFU-kurs på Fagernes

Det var kurs på Fagernes Hotell som Norsk Forbund for Utviklingshemmede Oppland arrangerte. Dette kurset handlet om venner og kjærester.

Tekst HANNE KVELI
Foto BORGNY BERGLUND

Det kom folk fra Hadeland og Oppland, vi var cirka 60 stykker som var på kurset. Kurset ble delt i to, den ene behandlet venner og kjærester og den andre kommunikasjon. Fredag den 16. april ble vi kjent med hverandre og fikk informasjon om kurset. Det var middag og dans på kvelden.

Lørdag startet selve kurset med Wenche Fjeld i spissen. Det var om rettigheter, og forskjellen mellom venner og kjærester. Vi fikk gode råd

på veien. Undertegnede hadde bursdag den dagen, så det var festmiddag og dans på kvelden.

Søndag så vi en film om kjærestepar, prevensjon og barn. Så var det oppsummering, lunsj og hjemreise.

Regula Knup feirer!

Landsbyliv gratulerer Regula på hennes 50 årsdag, den 25. juni, og ønsker henne alt vel fremover. I neste utgave skal vi ha et lengre intervju med henne.

Gratulerer med dagen! Foto: Jan Bang.

Då Rudolf Steiner skulle til Vindafjord – eit tilbakeblik

I lesande stund er det litt over 34 år sidan Vindafjord kommunestyre i Rogaland fylke hadde føre sin uttale i samband med at Landsbystiftelsen søkte landbruksdepartementet om konsesjon til å overta garden Hogganvik i kommunen for å byggja opp ein landsby etter Camphill-modellen.

Tekst TRYGVE MIKAL VIGA

Trygve Mikal Viga
Arkivfoto

Det var den 30. mars i 1976. Kommunestyret skulle "berre" rå departementet frå eller rå til at det vart gjeve konsesjon. Ein visste nok at departementet i denne saka ville leggja avgjerande

vekt på kommunen sitt syn/vedtak. På vegen til departementet skulle saka også innom fylkeslandbruksstyret. Minnet mitt i dag kan ikkje fortelja meg kva dette styret sa, men om eg skulle tippa, så var vedtaket der heilt eller delvis negativt. Men, som sagt, eg har gløymt det.

I det førebuande arbeidet med saka utvikla det seg slik at "folket" delte seg i 2 leirar. Kanskje ein kan seia at kommunen var delt om lag på midten. Frontane var harde, svært harde. Argumenta gjekk på at dei som stod bak dette, var annleis tenkjande folk og at landsbyen ville gi grobotn for ein slags ny religion i kommunen, og det kunne ikkje anna enn å vera farleg. Tradisjonell kristen tenkemåte var trygt og såleis rett. I tillegg til dette var ikkje Vindafjord/Hogganvik staden for å samla så mange landsbybebuarar på ein stad. Andre var nok opptekne av meir trivielle argumenter. At eigdommen hadde historisk verdi, spela nok også inn. Dyrka areal på eigdommen var ikkje serleg stort. Derimot var det ein del produktiv skog/utmark som hørte til.

Underteikna var ordførar i Vindafjord og kjende stort ansvar for å setja

Vandring på Hogganvik. Foto: Borgny Berglund.

seg godt inn i saka før eg tok standpunkt. M.a. sytte eg for at heile formannskapet drog på synfaring til Vidaråsen for å høyra og å sjå. På turen hadde vi også samtaler med leinga i Andebu kommune. Eg hadde seinare eit møte med formannen i hovudstyret i stiftelsen, professor Nils Christie på hans (ikkje nett stor-slagne) kontor i kjellaren juridisk fakultet i Oslo. Eg ville ha kunnskap. Litteratur om *Rudolf Steiner, Karl König og antroposofi* var gjev lesing hjå mange i Vindafjord på denne tida.

Det ville føra altfor langt å gå inn på alle detaljar i alt som fann stad før kommunestyremøtet.

Saka vart til slutt lagt fram for formannskapet med negativ tilråding frå rådmannen, dvs. han rådde "etter samla vurdering" frå at kommunen skulle tilrå konsesjon. Formannskapet delte seg i to, 4 tilrådde etter framlegg frå underteikna konsesjon, 3 rådde frå.

Så kom kommunestyremøtet. På Sandeid samfunnshus den 30. mars 1976.

Uvanleg mange tilhøyrarar var møtt fram. Ivan Jacobsen og andre frå Hogganvik var der. Lokal presse var der. Og før første gong i Vindafjord, Oslo- presse var der. Og mykje "vanlege" folk ville høyra og sjå. Det vart ein etter måten hard debatt. Begge "sider" hadde trong for å grunngi sitt syn og standpunkt. For første, og eg trur til nå siste, gong i

Vindafjord kommunestyre si historie vart det lese frå Bibelen, frå *Paulus sitt brev til romarane*. Etter opplesinga vart Boka lagt ned på bordet med ei kraft og ein kommentar som var svært tydeleg.

Så kom avrøystinga. Stemninga og spenninga var til å ta og føla på.

17 har røysta for innstillinga frå formannskapet, 12 mot.

Dagen etter var det store oppslag og utførlege referater i alle aviser. I VG kunne ein over ei heil side lesa: *Vindafjord går inn for landsbyen*. Leiaren i *Haugesunds Avis*: *Viga sa ja til ansvar. Kommunestyret sa det same*.

Eg er for lengst reist frå Vindafjord, men eg er glad for, ja eg er stolt over at eg den gongen tok eit klart og tydeleg ja-standpunkt til fordel for landsbystiftelsen. Eg trudde, og trur i dag på eit omsorgsarbeid som er bygt på teoriane til Rudolf Steiner, kalla antroposofi, den filosofien eller det menneskesynet som Landsbystiftelsen i Norge, og såleis Hogganvik, arbeider etter. For meg er det omsorgsarbeid i samhandling med individet, ikkje berre for dette.

Eg er takksam for at eg fekk vera med å reisa denne bautasteinen i Hogganvik, eg er takksam for at eg møtte leiarane der, ektepara Hedetoft og Jacobsen, og seinare Smedby.

Hogganviksaka vil alltid stå sentralt i mine erindringar frå mitt 16-årige politiske liv i Vindafjord.

Korte glimt av folk på Solborg

Nina, Hanne og Nils Erik i arbeid

"Solborg Landsbyliv-verksted", har truffet flere av medarbeiderne på stedet og vi presenterer her noen korte "snapshots".

Tekst NINA BRUN, HANNE KVELI og NILS ERIK BONDESON
Foto JAN BANG

Kjell Erik Andersen ble kjent med Solborg gjennom hans engasjement i Åsbygda Vel, og ble bedt om å sitte i Solborgs styre noen år siden. Han var styreleder en stund, og arbeidet på Solborgs kontor over vinteren 2009 – 2010.

Kjell Erik kommer fra Hønefoss, og bor nå i Åsbygda. På Solborg arbeidet han med regnskapet og økonomien. Han likte seg godt, det var trivelig og han traff mange hyggelige og interessante mennesker. Som hobby driver han med ølbrygging og pressing av eplejuice, og passer på at han har tid til familien.

Våren 2010 sluttet Kjell Erik Andersen på kontoret til Solborg for å konsentrere seg om ølbrygging og juice. Landsbyliv ønsker ham lykke til videre.

Lise Anette Molberg Flaten arbeider på Solborg kontoret. Hun er født i Ringerike, oppvokst på Hole og fant frem til Solborg gjennom en annonse i lokalavisen og så har hun lest litt om antroposofien. I fritiden står hun på ski med hund i marka eller hører på musikk, helst scandinavisk viserock.

Lise Anette synes Solborg er et fantastisk sted med vakre mennesker og dyr. Hun trives veldig godt. Hun har respekt for Camphill og antroposofien og lærer om det hver dag.

Felix Tress vokste opp i Waiblingen i Tyskland, og fant frem til Solborg gjennom European Voluntary Service. På Solborg arbeidet han først på gartneriet, så flyttet over til gården. Etter arbeidet spiller han volleyball, hører på musikk, særlig klassisk og indisk, han løper og sover. Han opplever Solborg som et hyggelig fellesskap med snille mennesker og fantastisk natur. Han synes at Møller

Hus og fjøset er de to beste stedene på Solborg.

"Antroposofien og Camphill er blitt livet mitt!"; sier han, men etter Solborg vil han reise litt, oppleve verden, og så vil han studere.

Ruzanna Toghosyan er fra hovedstaden Jerevan i Armenia, og hørte om Camphill fra en som var med i Camphill i Russland og i Finland, og som hadde vært på Vidaråsen. Her på Solborg er hun husansvarlig og leder bakeriet. Når hun ikke er opptatt med det, får hun tid til å gå turer, lese, og høre på både klassisk og jazz musikk.

Hun synes det er fint at Solborg stadig gir unge medarbeidere nye og viktige erfaringer, og elsker den vakre naturen her. Hennes store drøm er å være med på å åpne et helsepedagogisk sted i Armenia. Hun føler takknemlighet overfor alle beboerne for alt det de har lært henne.

Gerrit 60 år

Landsbyliv gratulerer Gerrit Overweg med 60-årsdagen!

Behørig omtale av jubilenten følger i neste nummer

Framskolen på tur i England

Tekst KIRSTI LYSØ, Framskolen

Vi reiste med båt, buss og fly til England. Fra flyplassen Gatwick reiste vi med "underground" til London sentrum. Om kvelden spiste vi Indisk mat. Vi var på pub og drakk øl. Så tok vi en lang busstur gjennom London, og spiste vi "fish and chips". Om kvelden så de andre på bråket "Stomp" mens æ og Heleen så på forestillingen "Lion king". Vi dro til London Zoo og der var ynglingsdyret mitt, løven. Så dro vi med tog til York.

Neste dag ble det hviledag, jeg traff min beste venn som heter "Kosegutt". Så ble det shopping på Lars, Christina og Heleen. Inger Charlotte og Katharina dro til "The York Dungeon". Peter, jeg, Constanze og Arnt Ove dro til "Aidensfield", der så vi på alt som var fra tv-serien. Så drakk vi te og spiste scones.

En dag dro vi til et vakkert slott med navnet Newby Hall, der var det vakkert, blomster over alt. På bursdagen til Arnt Ove dro de andre til et tog-museum, jeg og Heleen dro på

På vei fra Tower Bridge til Big Ben
Foto: Katerina Viekova

shopping. Om kvelden spiste vi i en Italiensk restaurant. Jeg var syk den dagen. Så dro vi med tog fra York til Gatwick. Fra London til kjære Trondheim med fly, så tok vi flybuss, spiste pizza i byen, så traff vi Corinna og tok båten til Brekstad.

Turen var interessant, spennende og morosom. "Hakona Mattata" - ingen bekymringer, husker ikke kor mange mil det gikk med bil, men vi kjørte på venstre side.

Inger Charlotte på bytur.
Foto: Katerina Viekova

Englands stolte historie. Foto: Dag Balavoine

Tower Bridge. Foto: Dag Balavoine

Camphill Village West Coast, Sør-Afrika:

Et godt og fargerikt sted å være

Søndagsmarked

Camphill Village West Coast befinner seg en knapp times kjøring fra Cape Town. Her bor det ca. 130 personer, av dem 85 såkalte residents, beboere.

Tekst og foto ANNE-MARIE TANGEN

Det er kvinner og menn med Downs syndrom, men også med psykiatriske diagnoser, andre er dyslektikere, har Asbergers syndrom, autisme eller andre medfødte eller ervervede hjerneskader. Mange er meget intelligente og kreative. Enkelte beboere har vært her siden starten i 1965. Så også her i Camphill kan man snakke om en "eldrebølge". Noen, flest hvite, kommer fra middelklassen, andre – flest svarte og coloured - kommer fra noen av de mange fattige og overbefolkede townships (uformelle bosettinger) som finnes i Sør-Afrika, også i nærheten av Camphill. I disse problemfylte områdene sier det seg selv at mennesker med funksjonshemninger er ekstra sårbare og utsatte.

Mitt inntrykk er at Camphill evner å tilby de som bor her et rikt og godt liv. Det er fint å oppleve. Alt er "multi" her, både i personalgruppa og blant beboerne. Her møter jeg mennesker i alle aldre, i alle farger og fargekombinasjoner og fra mange kanter av verden. Medarbeiderne består av svarte, hvite og brune (colored) sørafrikanere, europeere med bakgrunn fra England, Tyskland og Polen, flyktninger fra Zimbabwe, en pianist fra Japan, to yngre medarbeidere fra USA og Canada, i tillegg til hvite med (koloni-) oppvekst i Angola eller ex-Rhodesia (Zimbabwe).

I Camphill Village drives økologisk jordbruk. Gårdsdriften består av ca. 30 melkekyr, okser og kalver, gjess, høns og griser - som er brune og kjempesøte, særlig de små. Alle beiter i den frie natur stort sett hele døgnet. I tillegg drives det birøkt. En masse andre firbente, kravlende, krypende og flygende skapninger holder også til på det ca. 250 ha store området. Gårdsmeieriet produserer nydelig cheddar- og fetaost, yoghurt,

is krem m.m. Delikatesse- og konserveravdelingen produserer syltetøy og marmelade av bl.a. guava, ville appelsiner og ville sitroner, i tillegg til tapas, chutneys, sennep i alle smaker og en del andre spesialiteter. I bakeriet baker de ulike typer nydelige brød, noen spesielle grove kavringer de kaller rusks, rundstykker og granola, som er en blanding av mange ristede korn- og nøttesorter og kan minne om museli. I tillegg finnes et kosmetikk og urteverksted, en craft workshop og en gårdsbutikk. Hver første søndag i måneden er det marked her i landsbyen, og folk strømmer til både fra Cape Town og andre steder. Da er alle butikker og verksteder åpne, i tillegg til kafeen, som selger alle slags fristende kaker, salater og varmretter. Meieri- og bakervarene som produseres her er også til salgs i en del helsekostbutikker og supermarkeder i Western Cape.

Mer penger, til drift og vedlikehold og til livsopphold for et stort antall ubemidlede beboere og økt publisitet/ PR til "omverdenen", er to aktuelle satsingsområder for Camphill Village West Coast. Den offentlige støtten er minimal, og jakten på funding, sponsorer, er en krevende og helt nødvendig øvelse.

Provinsen Western Cape er ellers meget vakker, med fjell og daler, bugnende vinranker og oliventrær, blomster og busker og blomstrende hibiskus, boganvila og mange andre vakre og imponerende trær og vekster.

Kevin i arbeid i urteverkstedet

Eurytmi

Her vil jeg fortelle litt om mitt arbeide i Vidaråsen og på Hogganvik med voksne mennesker.

Tekst SIMONE WANTZ

"Immer sind es
die Menschen
Du weißt es
Ihr Herz
ist ein kleiner Stern
der die Erde
beleuchtet."
R. Ausländer

("Enda er det
menneskene,-
du vet det
deres hjerte
er en liten stjerne
som opplyser jorden."
R. Ausländer)

I april var jeg noen dager på Hogganvik hvor jeg gjorde eurytmi hver dag med forskjellige grupper. Jeg tror nesten alle som bor på Hogganvik har gjort litt eurytmi i disse dager, noen til og med flere ganger samme dag! Det var hyggelige dager og alle møtte opp med mye begeistring og viljekrefter!

I løpet av de siste to årene har en stor gruppe landsbyboere på Vidaråsen gjort eurytmi hver onsdag. Dette er glade og morsomme timer der vi finner hverandre i en stor krets og beveger oss sammen, men også der hver og en er kreativ skapende. I hele denne tiden hadde vi de samme grunnøvelsene og deretter et litt variert program som passer til årstidene.

Til å begynne med prøvde vi å finne midten i rommet og å stå i krets rundt

Eurytmi på Hogganvik. Foto: Martin Schenck

et midtpunkt. En og en går mot midten og baklengs tilbake til plassen sin. Det er utrolig spennende hvordan enhver går sin vei aleine mens alle andre er veldig stille og lyttende. I det siste har mange funnet på bevegelser når de "går sin tur". Noen lager en fin åpen bevegelse oppover med armer (A), noen lager en fontene – bevegelse (L,) noen lager bevegelser for hele navnet, noen bare går stille og rolig. Deretter gjør vi en øvelse "Jeg og du - er vi", der vi opplever at vi alle er et jeg, men vi kan møte noen (du) og deretter finner vi hverandre (vi). En annen øvelse er det å bli lett, -så lett, vi strekker oss, går med lette skritt, ja hopper litt, danser litt for deretter å bli tung og tyngre. Vi blir så tunge at vi nesten ikke kan løfte føttene og nesten faller sammen - for så å bli lettere og lettere igjen. Vi går som konger eller som hyrder, vi går med glade eller triste skritt, tramper, går på tå, på helene...

Så lager vi former i rommet. Store lemniskater (åttetalls-form), spiraler og andre former i en mer flytende bevegelse, der vi følger en som leder oss, og flere har etter hvert blitt flinke ledere! Og vi er så heldige at vi har musikk. Regula spiller lyre!

Vi gjør øvelser med kobberstaver som retter oss opp, gjør oss bevegelig og hjelper vår kropp til å bli et "instrument" slik at individet har det lettere for å finne seg til rette i denne kroppen.

Vi har øvelser med kobberkuler, øvelser som varmer oss opp, men som også hjelper oss å mestre sosiale prosesser; å gi og å ta i et rytmiske forløp, bevege oss i samklang med de andre. Med Annemari Ehrlich's ord (en erfaren eurytmist som arbeider med

sosialeurytmi): "sammen lager vi bevegelser i et levende nettverk." Vi øver rytmer, vi lærer vokal- og konsonantbevegelser, og samtidig sjelens stemninger: For eksempel; hvordan beveger jeg et morsomt dikt? Hvordan beveger jeg meg når jeg er fortvilet?

I disse eurytmitimer blir vi også kjent med livet og bevegelsene i naturen; vinden som suser i trærne, frøet som blir til blomst, vannet med bølger, stjernenes bevegelser på himmelen. I eurytmi har vi bevegelser for alle vokaler og konsonanter, når vi da arbeider med et dikt gjør vi dem "synlig" gjennom bevegelse. Ordet blir synlig.

Dette er et inspirerende arbeid, også fordi deltagerne, landsbyboerne på Vidaråsen, har underveis blitt veldig aktive og skapende. Noen finner på nye øvelser med staver eller kobberkuler og alle gjør store framskritt med mye glede og latter, også i stille og lyttende konsentrert arbeid. Enhver trer frem med sin originalitet og sin storhet, samtidig som vi finner hverandre i bevegelsene.

"Hør vårt ord
Høyt i nord
Langt i tid
Dypt i jord
Går vår rot
Står vår fot
Derfor står vi stormen mot."
(ukjent dikter)

Simone Wantz er frilanseurytmist og kan kontaktes:
simonewantz@gmail.com

I neste utgave av Landsbyliv skriver hun om eurytmi med eldre og om helseurytmi.

Regula Knup

Camphill-bevegelsen

Dette er den andre av tre innlegg om Camphill bevegelsens historie som vi trykker her i Landsbyliv. Den er skrevet for det svenske bladet LÄS, tidsskriftet for den svenske helsepedagogiske bevegelse. *Red.*

Tekst ANNE LANGELAND

Del 2 Landsbyene vokser frem

Anne Langeland
Foto: Borgny Berglund

Landsbyfelleskapene for voksne, det som vi nå kaller det sosialterapeutiske arbeidet, startet midt på 50-tallet i England. Dette skrittet utfordret til en ny revolusjonerende samfunnsdannelse. Nå var det ikke

lengre barnet i sentrum, men landsbyen i sentrum. Rundt jordbruket, verkstedene, husholdningene, kulturaktivitetene skulle alle de voksne, med eller uten diagnose, finne sin oppgave, stor eller liten. Å gjøre det nødvendige var utgangspunktet, fordi det gjorde at hver enkelt fikk oppleve å kjenne at hun/ han trengtes for

Sauer på Solborg
Foto: Borgny Berglund

Fra veveriet på Solborg. Foto: Jan Bang

helheten. Dette var et helbredende prinsipp for de mange som alltid hadde falt utenfor i samfunnet. De som alltid hadde blitt hjulpet av andre, kunne nå bli hjelpere med de mange oppgavene i landsbyen. Å tømme kompostbøtter eller å gjøre regnskapet på kontoret var like viktige oppgaver som trengte sin mann eller kvinne. Når nye medarbeidere og beboere kom, ble oppgavene tildelt ut i fra nødvendighetsprinsippet og ikke etter CV eller sykejournal.

Det ukentlige landsbymøtet, allmannamøtet, ble tidlig utviklet slik at alle kan komme til ordet med det som ligger dem på hjertet. Møtet styres av møteleder og referenten skriver ned det som blir sagt og foreslått. Neste gang blir det lest opp og kommentarer får komme fram. På det viset må alt som tas opp bli tatt alvorlig.

Landsbyen er noe som hele tiden skapes sammen av beboere og medarbeidere, det som blir tatt opp gjelder ikke bare livet til noen, men til alle. Det samme gjelder for kulturlivet med sine mange fasetter som skuespill, eurytmi, musikk, sang, foredrag, studier osv. Mottoet har vært ikke **for** beboerne, men **sammen med**. Folk som

kommer på besøk blir av og til urolige fordi de ikke kan se om han som sitter bak avisen etter middag er en medarbeider eller en beboer. En sosionom gråt da hun oppdaget at hun hadde tatt en beboer for en medarbeider, hun skammet seg fordi hun ikke hadde kunnet stille en riktig diagnose; mens vi opplevde lykke ved at grenser var visket ut.

I Goethes eventyr heter det: "En alene kan ikke hjelpe, bare den som i rett tid forbinder seg med andre." På mange måter har dette ligget i grunnen for Camphill landsbyens utvikling. Landsbyen er ikke bygget på styrke, men på svakheter. Beboerne kommer med sin utviklingshemning som sin skjebnesoppgave. Medarbeidernes oppgave ligger i å erkjenne og innrømme at det er en lang veg å gå for å bli et sant menneske. Intellektet er en skrøpelig egenskap som ikke først og fremst gjør oss mer menneskelig, men sammen med de som har sterkere hjertekrefter, kan vi skape et samfunn som tar vare på hele mennesket.

Fortsetter på side 12

Landsbyfelleskapene har vært en sosial motkultur som ikke bare har interessert og begeistret medarbeidere, men også andre folk som for eksempel kriminologen og sosiologen Nils Christie, som gjennom mange år var sterkt forbundet med Landsbystiftelsen som formann i Representantskapet.

I boken "Bortenfor anstalt og ensomhet" beskriver han landsbyen som et sted hvor det meste går litt langsommere, hvor alle kjenner hverandre og kan hjelpe hverandre, hvor det finnes stor toleranse, aksept og forståelse for annerledeshet, hvor det er tid til å snakke sammen, hvor man ikke måler arbeid i penger, hvor ingen kan bli rik på andres bekostning, hvor arbeidsmoralen blant beboerne er et forbilde for unge nye medarbeidere, hvor man ikke er oppslukt av medie verden, hvor fjernsynet ikke eksisterer, hvor barn som vokser opp har mange voksne forbilder, hvor vegene er nesten uten biler. Kort sagt et samfunn hvor menneskelige kvaliteter har overvekt.

Et sted for alle, har han kalt landsbyen. Men han sier også at et levende samfunn er et konfliktfylt samfunn. Nils Christie har mye rett. I landsbysamfunnene har vi opplevd det meste av det som kan skje mellom mennesker. Vi opplever mye menneskelig varme, interesse og forståelse, men vi har også opplevd at misbruk har funnet sted på ulike måter og at noen har lidd skade. Det inkluderende og åpne fellesskap har vist oss sine skyggesider. I de siste årene har da også mange sider av det tette samfunnet blitt tatt opp til revisjon og forandringer har funnet sted. Dette står også i tråd med samfunnsutviklingen for øvrig hvor mer og mer fokus blir lagt på internkontroll og å hindre alle skadelige avvik som kan tenkes å oppstå. I Storbritannia er lovverket nå så strengt at det kanskje snart ikke blir mulig å ha landsbyfelleskap hvor medarbeiderfamilier deler bolig med beboere.

Ellers møter Camphill landsbyene den utviklingen som viser seg i samfunnet for øvrig. Den nødvendige beskjedenheten og måteholdenheten fra de første årene har veket for høyere levestandard, større plass,

mer personlig tid og rom osv for både medarbeidere og beboere, (selv om vi ikke akkurat ligger på forbrukstoppen.) Og hvem snakker om at vi ikke har fjernsyn når nesten hver eneste medarbeider og etter hvert mange beboere, har sin egen PC og alle selvfølgelig har en egen mobiltelefon?

Den individualiseringsprosessen som vi ser i hele verden, gjelder også i Camphill. De beboerne som kommer til oss nå, kommer ikke lengre fra sentralinstitusjoner. De kommer hjemmefra, de har hatt en oppvekst hos mor og far og søsken, de har reist rundt og sett verden, de har hatt 12-14 års skolegang, de kjenner sine rettigheter og kan kreve dem og de kan i større grad enn før velge hvor de vil være. Det er ikke lengre den samme nød slik det var da beboerne kom fra fleremansrom på sentralinstitusjoner.

Det samme gjelder for medarbeiderne, de kommer til landsbyene for å se om dette er noe for meg. Vår tid er preget av at vi stadig får flere "menyer" hvor vi kan velge og vrake. Vi leter etter steder, oppgaver og situasjoner som passer helt etter våre egne behov.

De første medarbeiderne som startet Camphill var flyktninger, forfulgte. Den neste generasjon reiste fra Europas krigsruiner. Deretter kom 68-generasjonen som grep begjærlig de nye samfunnsidealene som ble forsøkt i Camphill landsbyene. Så kom de som i ungdommen hadde opplevd den indre nøden med narkotiske stoffer og depresjonen over å ikke finne noen mening, men enda hadde et håp om et menneskeverdig samfunn. Nå spør vi: Hvem kommer i de nærmeste årene? Er det noen som ønsker å skape nye sosiale former?

Idealer og former kan ikke arves, da blir de meningsløse tradisjoner, mumier av noe som engang levde. Når ikke formen lenger kan fylles med liv og idealene ikke kommer fra indre erkjennelse, må de dø. Camphill står her sammen med alle andre som har skapt sosiale og kulturelle former og tradisjoner. Derfor har det økonomiske fellesskap og bibelaften de siste årene mistet noe av sin selvfølgelighet. Ingen vil holde på former

Ruzanna, Heidi og Toril på bakeriet.
Foto: Jan Bang

som de ikke kan forstå og derfor heller ikke fylle med liv. Flere og flere oppgaver blir overlatt til medarbeidere som kommer inn uten å ta del i de samfunnsbyggende oppgavene, men som gjør nødvendig arbeid og går igjen. Innad i landsbyen er det enda viktig å gjøre det nødvendige, men nå bare etter at den enkelte beboer eller medarbeider selv er blitt tatt med på råd slik at hver enkelt kjenner at hun/han bidrar der hun/han kan og vil.

For dem som enda vil bo i landsbyen, utfordrer ønsket om regulert fritid og plass til familien de tradisjonelle husfelleskapene. Noen steder prøver seg med nye former, nye levemåter som nødvendigvis må være annerledes i dag enn for 30 år siden. Det er også mer fokus på å spørre beboerne hvordan de ønsker å bo og å leve. Vi ser etter hvert at det blant dem også oppstår varig parforhold som må tas på alvor og likeså at deres situasjon forandres slik som medarbeidernes ut i fra den livsalder de er i. Slik forandres etter hvert det tradisjonelle levestandarden mange steder og får nye former.

Gratulerer med et herlig tidsskrift!

John Baum kommenterer innlegget Anne Langeland i forrige utgave. Red.

Kjære redaktør!

Jeg leste Anne Langelands artikkel "Camphill-bevegelsen" med stor interesse. Anne har erfaring og samtidig begeistring! Jeg merket noen mindre feil, som det kan være godt å korrigere:

I første setningen av artikkelen skriver Anne: *"Ved utbruddet av 2. verdenskrig satt en gruppe unge mennesker i Wien sammen med sin mentor, legen Karl König. . ."*

Utbruddet av 2. verdenskrig er vanligvis beregnet til 1. september 1939. Da hadde Karl König og den gruppe unge mennesker for lengst flyktet fra Wien. Sammenkomsten Anne beskriver skjedde fredag 11. mars 1938, dagen tyske tropper annekterte Østerrike. Det var en uhyggelig stemning denne kvelden i Wien. Når de unge mennesker kom frem til møtet sto Karl König i døren og ønsket velkommen med ordene: *"Vet dere at Hitler har invadert?"*

I neste paragraf, skriver Anne: *"Senere overtok de godset Camphill house av Macmillan-familien og derfra kom navnet til den verdensomspennende bevegelsen."*

Forlegger W.F. Macmillan, bror til den senere statsminister Harold Macmillan, kjøpte Camphill i 1940 for £3000 for Karl König og hans unge mennesker. Beløpet var betalt tilbake til Macmillan i 1943.

Macmillan-familien kommer inn igjen annensteds: For da den første Camphill landsbyen skulle starte, ble Botton Hall, sommerstedet av forlegger familien Macmillan, kjøpt.

Nær slutten av artikkelen skriver Anne: *"Men helsepedagogikk, Antroposofisk Selskap og Kristensamfunnet ble forbudt i det naziokkuperte Europa."*

Anne skriver ikke hvilket land hun mener, så jeg går ut fra at hun mener hele Europa. I Nederland og i Norge ble Kristensamfunnet ikke forbudt, men virket under hele krigen. I Norge ble presten Christian Smit innkalt til Victoria terrasse og spurt om Kristensamfunnet, men han ble ikke anholdt, og Kristensamfunnet kunne fortsette som før. Hvorfor Kristensamfunnet ikke ble forbudt i Norge er ikke klart.

Antroposofisk Selskap ble ikke forbudt i Norge i krigen, og det ble holdt sommerstevner i krigsårene. Conrad Englert holdt en rekke foredrag i Oslo,

foredrag som inspirerte en generasjon av unge mennesker, noe særlig Steinerskolen og Antroposofisk Selskap har blitt beriket av.

Det helsepedagogiske arbeidet ble pleiet gjennom krigsårene i Norge i det som i dag er Granly Stiftelsen.

Hjertelig takk, Anne, for din artikkel. Som du vet var min far, Alex Baum, en av de unge mennesker som møttes i Wien denne uhyggelige fredagskvelden, 72 år siden. Vi bodde i Camphill da jeg ble født, vel fem år etter at godset ble kjøpt.

Seilas på Vallersund. Foto: Borgny Berglund

Inkludering – samfunn for alle

Samtale er viktig.

Et gjennomgangstema i FN-konvensjonen for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne er begrepet inkludering. Det sies bl.a. at samfunnet skal ha respekt for forskjellene og akseptere at mennesker med nedsatt funksjonsevne er en del av det menneskelige mangfold og den menneskelige natur.

Tekst RIGMOR SKÅLHOLT
Foto BORGNY BERGLUND

Rigmor Skålholt

I tiårene forut for ansvarsreformen, som ble innført i 1991, var idealene om normalitet og integrering et gjennomgangstema. Holdningen var at mennesker med utviklingshemning skulle leve som oss "normale". Noen fanatikere hevdet, at det var normalt å være ensom. Boligene skulle helst ha egen inngang for å unngå institusjonspreg. Jeg var på Vidaråsen nylig og gjennomgikk noe av arkivet der. Jeg fant bl.a. en rapport fra en funksjonsanalyse som ble gjort av landsbyboerne tidlig på 1980-tallet. Det var HVPU i Vestfold som gjennomgikk hjelpebehovet hos alle psykisk utviklingshemmede (som det het den

gang) for å planlegge omlegging av omsorgen i Vestfold. Konklusjonen var, at av de 25 landsbyboere fra Vestfold som bodde på Vidaråsen skulle 17 landsbyboere flyttes til hjemkommunen. 8 landsbyboere skulle få bli på Vidaråsen. Vidaråsen skulle ta inn de fra sentralinstitusjonene Solbø og Fossnes som ikke kunne flyttes til egne boliger. Vidaråsen ble sett på som en "fylkeskommunal sentralinstitusjon". Landsbyboerne som kom fra andre fylker skulle flyttes dit hvor de hørte hjemme.

Det ble opprør. Med Vidaråsens foreldre, representantskapet og Margit Engel i krigshumør (støttet av flere av oss) fikk vi reddet landsbyen og de andre landsbyene i Norge fra nedleggelse. Som kjent fikk landsbyene en egen forskrift med direkte tilknytning til staten.

Det var dramatiske tider. Men ideen, det vi forsvarte, ble tydelig: Vi ville et fellesskap som passet for landsbyboerne. Vi ville mangfold. Vi ville bygge et samfunn som passet til menneskene. Det menneskebildet som Rudolf Steiner har formulert, er at mennesket består av legeme – sjel – ånd. De sosiale former må ta hensyn til dette. Camphill hadde den misjonen å bygge samfunn, som ville være i harmoni med menneskets

I denne utgaven fokuserer Landsbyliv på "helsepedagogikk og sosialterapi". Det vil komme frem fra artiklene som er samlet her, at selv navnet nå er et tema til debatt, og vi vil trolig finne en ny betegnelse for antroposofisk omsorg av denne art. Vi lever i spennende tider! Vi håper at punktene som kommer opp i "Fokus" vil stimulere til tanker, samtaler og debatt. Vi setter stor pris på tilbakemeldinger. Red.

konstitusjon som et trefoldig vesen. Vi trenger både fysisk omsorg, sosialt samvær og utfordring/næring for en åndelig utvikling. Dette var og er idealer for alle de antroposofiske omsorgsstedene.

Når Rudolf Steiner i Helsepedagogisk kurs (1924) snakker om psykiske lidelser, sier han at det ikke er mulig å gjøre noe uten å forandre de sosiale former omkring. Vi må finne årsaken til sykdommen ikke i personen, men i den sosiale sammenheng omkring mennesket.

Dette bekrefter for meg at vi trenger samfunn som virker helbredende på oss, samfunn som inkluderer og gir plass og utfoldelsesmulighet også til de som på grunn av funksjonshemninger ikke kan tilpasse seg samfunnet slik det fungerer i dag.

Den nye FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med funksjonshemning, gir håp om at et inkluderende samfunn er mulig i nær og fjern framtid. Den gir enkeltindivider klare rettigheter: Inkludering i skole, arbeidsliv, kulturliv på lik linje med andre borgere. Frihet i forhold til valg av boform, - frihet på alle livets områder. Hvis rettighetene i konvensjonen skal realiseres må samfunnet tilpasse seg funksjonshemningene. Landsbyene har banet vei for et menneskevennlig samfunn. Målet må fortsatt være å bygge fellesskap der det er plass for mennesker som faller av i dansen rundt gullkalven.

Hvilken ånd lever i FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne?

Når man beskjeftiger seg med FN-konvensjonen, er det påfallende at en allmennmenneskelig, fremskrittssvinnlig, idealistisk tone preger denne folkerettslige avtalen. Dette kan umiddelbart tiltale og begeistre hver våken samfunnsborger. Det er ikke uten grunn.

Tekst av JOHANNES DRENGER
Oversatt av VERONIKA SCHMID og RIGMOR SKÅLHOLT

Professor Dr. Heiner Bielefeldt, direktør for det tyske institutt for menneskerettigheter, gjør det tydelig at konvensjonen ikke er en spesialkonvensjon, men at "den konkretiserer og presiserer bare den almene beskyttelse av menneskerettigheter for et fremdeles usynlig mindretall av mennesker med funksjonshemninger", og den vil "føre til en humanisering av hele samfunnet". Hvor henter Bielefeldt denne optimismen fra?

Grunnlaget for alle FN-konvensjoner - frihet, likhet, brorskap - finner vi igjen i treklangen (assistert) autonomi, barriererfrihet og inkludering. Autonom er jeg når jeg er i stand til å følge meg selv. En forutsetning for det er på den ene side den frihet som samfunnet gir meg, og på den annen side min evne til å overskue forholdene og benytte meg av friheten.

Barrierer medfører ulikhet. Der hvor de blir revet ned, blir likhet mulig. Og gjennom inkludering blir brorskap virkeliggjort. Menneskerettighetene som inneholder den franske revolusjons tre store idealer gjelder per definisjon for alle mennesker. At de i realiteten langt fra alltid er virkeliggjort, er klart. Men bestrebelsen må gå i den retning. I konvensjonen blir det spurt etter hvilke betingelser som må oppfylles, og hvilke praksisendringer som er nødvendige for å realisere menneskerettighetene for det "største mindretall" av menneskeheten. (Det er 650 millioner mennesker med funksjonshemning, ca 10% av verdens befolkning).

I sin tregrening av den sosiale organisme søker Rudolf Steiner etter

en løsning av dilemmaet at frihet, likhet og brorskap er tre idealer som gjensidig kan motsi hverandre, hvis de anvendes uspesifisert. Hvis menneskene var helt like, ville det være meningsløst å snakke om autonomi. Hvis de bare var autonome, ville brorskap forbli et fromt ønske osv. Steiner spesifiserer: Frihet i åndslivet, likhet i rettslivet og brorskap i næringslivet.

Hvor kommer disse idealene fra? I et sentralt foredrag sier Rudolf Steiner at disse tre idealene er åndelig vevet inn i de moderne menneskers sjeler. Man behøver ikke å følge hans

fremstilling i alt, og likevel kan man legge merke til at menneskene og menneskeheten lengter etter virkeliggjørelsen av frihet, likhet og brorskap. Det er en sjelelig-åndelig kjensgjerning som man kan bygge på, og som menneskerettighetene og også FN-konvensjonen om rettighetene for mennesker med nedsatt funksjonsevne er bygget på.

Idealet om frihet i åndslivet blir realisert ved at jeg kommer "gjennom tenkningen til ånden". Jeg kan tenke saklig, og gjennom det evner jeg å beslutte selvstendig (autonomt).

Fortsetter på side 16

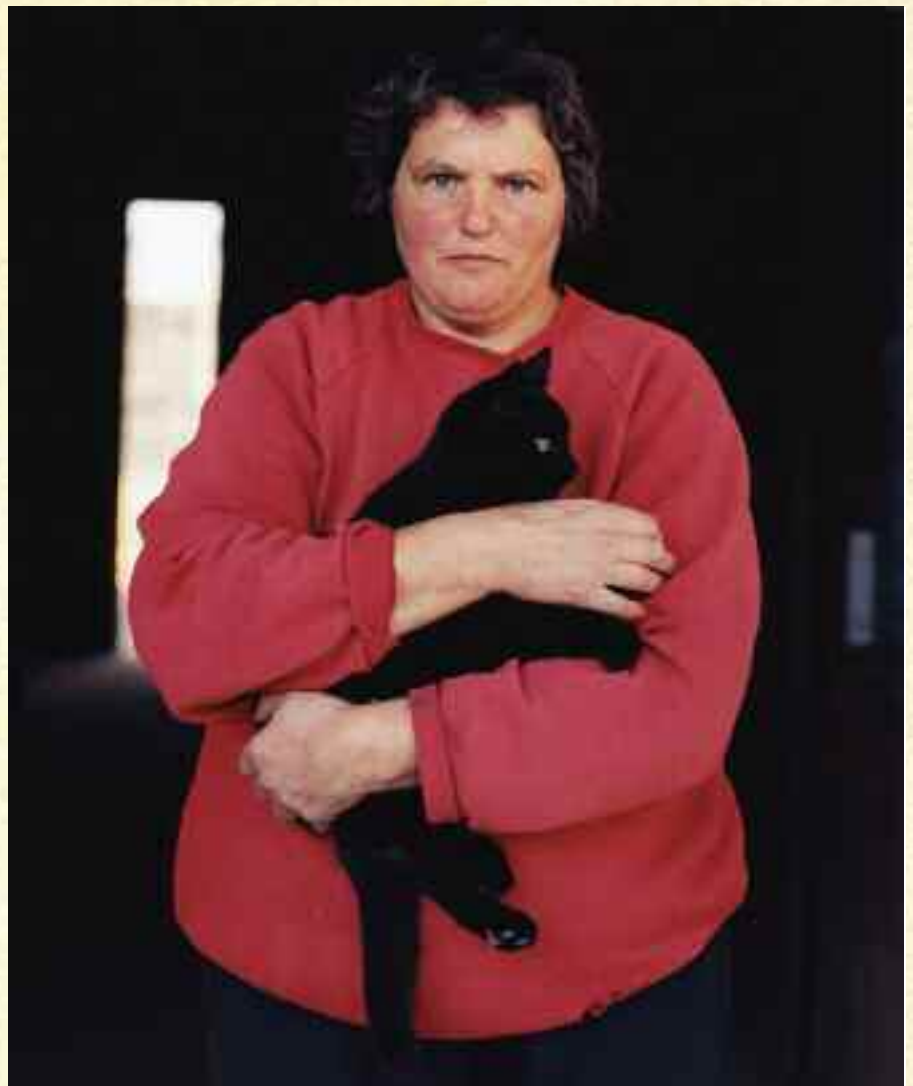

Foto: Jason Havneraas

Nærhet. Foto: Borgny Berglund

Assistert autonomi ville bety å hjelpe og støtte mennesker som har nedsatt tanke- og beslutningsevne.

Idealet om brorskap i næringslivet blir virkeliggjort gjennom "en impuls om absolutt brorskap når det gjelder de sosiale forhold i det fysiske liv". Ved å praktisere dette absolutte brorskap blir inkludering i samfunnet først mulig.

Idealet om likhet i rettslivet blir mulig ved at "mennesker i fremtiden i hvert menneske skal se det skjulte guddommelige". Å blir var Guds bilde i det andre menneske, i hans individualitet slik han er, er grunnlaget for likhet og dermed for barrierefrihet.

Barrierefrihet betyr til å begynne med å rive ned hindringer slik som trappetrinn, som hindrer rullestol-kjørere og stenger tilgangen til et sted, og gjennom det skaper ulikhet. Utover det betyr barrierefrihet også noe som går vesentlig lenger, noe som blir tydelig i definisjonen av begrepet funksjonshemning i konvensjonens innledning: "I innledningen blir funksjonshemning beskrevet som en tilstand som forandrer seg. Den oppstår ut av interaksjonen mellom mennesker med nedsatt funksjonsevne og mennesker som skaper barrierer i holdninger og omgivelser. Slik hindres mennesker med nedsatt funksjonsevne i å delta uinnskrenket og fullt ut i samfunnet. Betydningen av denne setningen kan

ikke bli vurdert høyt nok", sier Klaus Lachwitz i "Bundesvereinigung Lebenshilfe". Gjennom interaksjon kan altså mennesker, og særlig de såkalt utviklingshemmede, bli hemmet (behindert) og derfor også i møtet og gjennom møtet bli gjort funksjonsdyktig (enthindert).

Man kan og skal proklamere menneskerettigheter. Men om menneskerettigheter blir virksomme i hverdagen, blir avgjort i møtet mellom mennesker. De avgjørende barrierer ligger for en stor del i medmenneskenes bevissthet. Det er de som lar en begrensning bli til en funksjonshemning.

Likhet for retten betyr at rettighetene (og pliktene) gjelder uinnskrenket for alle mennesker. Men for å virkeliggjøre denne likheten, må det i møtet mellom mennesker skapes et rom for denne rettighet. Menneskene er ikke like. Likheten kan bare ligge i anerkjennelsen av den individuelle forskjellen. Når jeg blir var den andre som individ, tar jeg ham som den ene, uerstattelige, som er forskjellig fra alle andre, som altså ikke er lik andre. I aktelsen av den andre som individ ligger likheten, idet at jeg prinsipielt anerkjenner alle mennesker som individer.

Må man være handikappet for å ha rettskrav på den ideelle treklang?

Nei! Det ville være positiv diskriminering. Man kan ikke kreve rettighetenes ideelle treklang for mennesker med behov for assistanse, og samtidig degradere assistenten til en lønnsavhengig ordremottaker og dokumentariseringslave. Det ville være en motsetning i seg selv. Bare den kan hjelpe andre til (gradvis) frihet som selv begir seg ut på denne veien.

Hvis vi virkelig mener alvor med å gjennomføre de tre idealer for mennesker med nedsatt funksjonsevne, da må de også gjelde for mennesker uten utpreget handikap. Prinsippet om kollegial selvforvaltning på basis av Rudolf Steiners tregrening av den sosiale organisme ville da være mer aktuell enn noensinne!

Må vi som praktikere føle oss truet av FN-konvensjonen? Jeg mener, nei. Den proklamerer idealene som var ledende for antroposofisk helsepedagogikk, sosialterapi og sosialt arbeid helt fra begynnelsen av. I de

første landsbyfelleskap levde mennesker med og uten handikap sammen på like fot. Hva annet er dette enn et revolusjonært forsøk på å virkeliggjøre delaktighet og inkludering? (Artikkel 19).

Steiner-pedagogikk har blitt praktisert i mange årtier både i helsepedagogiske hjem og skoler. Hva annet er dette enn en realisering av rett til utdanning som den beskrives i artikkel 24? Bare med den forskjell at konvensjonen fordrer inkludering. Og hvor tidlig ble ikke arbeidets betydning (artikkel 27), retten til arbeid for alle mennesker forstått? Med stor iderikdom ble det skapt arbeidsplasser, også for mennesker med stort bistandsbehov. Alle disse eksemplene gjelder selvfølgelig langt utover rammen av antroposofiske virksomheter.

Den egentlige utfordringen ligger i kravet om å åpne opp overfor samfunnet. På dette feltet har det de siste årene oppstått mange overgangsformer slik som byfelleskap, trenings- og samboerboliger, omsorgsboliger med assistanse osv. FN-konvensjonen om rettigheter for mennesker med nedsatt funksjonsevne gir den enestående sjanse til å komme ut av skjematisk polariseringer mellom tilsynsboliger og heldøgnsboliger (ambulante og stasjonære). Spørsmålet ville helt enkelt være: Hvilken boform, hvilken utdanningsform, hvilken arbeidssammenheng passer best for deg, det enkelte menneske med bistandsbehov, til å realisere din rett til delaktighet i størst mulig grad?

Valgfrihet forutsetter mangfold og fleksibel omgang med mulighetene. Det innebærer nyskaping av tilbud som ikke fantes før. Hvis hver medarbeider spør seg selv: Hvordan kan jeg utforme mitt arbeid slik at de tre idealer blir virkeliggjort litt bedre? Da kan ny motivasjon for arbeidet oppstå. Hvilket sterkt og motiverende ideal: Mennesker med nedsatt funksjonsevne, pårørende og medarbeidere blir forkjempere for menneskerettigheter, idet de bidrar til gradvis virkeliggjøring av idealene frihet, likhet og brorskap. Slik kan vi bidra til en humanisering av hele samfunnet!

Artikkelen sto i det tyske medlemsbladet for helsepedagogikk og sosialterapi "PUNKT und KREIS". (Nr 17; Michaeli 2009)

Håndtverket viktig for funksjonsnedsettes utvikling

Thor Danielsson startet en helsepedagogisk virksomhet på Island.

Tekst BERIT FRØSETH

Det begynte på Island, denne gåtefulle øya som Vår Herre lot seile sin egen sjø ute i Atlanterhavet med sine karrige berg, varme kilder og lumske vulkaner. Et land som ofte havner i periferien når man snakker om det nordiske samarbeidet. Da finansboblen sprakk for et par år siden og økonomien i den vestlige verden begynte å gynges, var Island et av de landene som ble hardest rammet. Mange mistet alt over en natt. Samtidig ble det mobilisert krefter fra en annen kilde, et nytt syn på menneskelige og økonomiske ressurser begynte å vokse fram. I følge en av Rudolf Steiners mange uttalelser skulle det være vanskelig å bygge antroposofi nord for 64. breddegraden. Riktig nok er det store kontraster mellom den tyske kulturens forfinede ytringer og det islandske folkets barske naturrike. Allikevel er det noen som har lyktes i skape et fundament for et arbeide inspirert av antroposofi på den gamle sagaøya. En av pionerene er håndverksslæreren Thor Danielsson.

Thor er født i Reykjavik 1959 i en familie der man på farssiden gjennom flere generasjoner arbeidet med håndtverket som smed. I 20-årsalderen følte Thor en tiltrekning til åndlighet og spiritisme, han søkte noe som kunne gi svar på slike spørsmål som: Fins det et liv etter døden? Hva er drivkraften bak alt; mennesket kan ikke bare være en tom tønne?

På kunstakademiet i Reykjavik valgte Thor å gå formingslærerlinjen, men følte allerede da at undervisningen manglet substans, et fordypet innhold knyttet til vesentlige spørsmål omkring kunst. Selv hadde han en søster med Downs syndrom og han ville gjerne utdanne seg til kunstterapeut. Han så hvilken livsglede og lys som finnes omkring disse

menneskene. Gjennom søsteren kom han i kontakt med Sólheimar, det første helsepedagogiske hjemmet i Norden, som ble grunnlagt av Sisselja Sigmundsdóttir 1930. Møtet med det spesielle miljøet, arkitekturen og de særegne fargene vekte nysgjerrigheten. Da gartneren Gudjón Arnason fortalte om Järna, bestemte han seg for å reise dit 1984 for å gå på Rudolf Seinerseminariets kunstneriske linje.

Thor forstod ikke språket, men kunne allikevel leve seg inn i den nye verden av tanker som ble formidlet gjennom følelsen: Arne Klingborgs engasjement i kunsten og hans evne til å tenne lysten til å skape. Det føltes som trolldom når Arne i en undervisningstime om Goethes fargelære hadde satt opp et stort prisme på en krakk og ventet på øyeblikket da lyset ble brutt i ulike spektralfarger. Studiet av søylene i Goetheanum og læren om metamorfose med arkitekten Rex Raab skulle senere bli en veiviser i Thors håndverksarbeide med tre. Her kunne han oppleve at innhodet i antroposofien lever i formene og ikke bare i ordene.

Etter tre år i Järna reiste Thor tilbake til Island for å arbeide på Sólheimar. Nå hadde han inspirasjon og vilje til å bygge opp en virksomhet på Island, i første omgang Steinerskole, barehage, samt et sløydverksted for elever med spesielle behov. De fikk da et tilbud om å ta over en eksisterende barnehage som var litt vanskelig å utnytte utenfor Reykjavik, med 30 barn. Da ryktet spred seg at Steinerpedagogikken skulle legges til grunn for undervisningen, tok foreldrene ut sine barn fra barnehagen. Der stod ildsjelene i den lille dalen, Lækjarbotnum utenfor Reykjavik, med et tomt lokale!

Så ble det til at skolen startet i 1990 med begrensede ressurser og et lite antall elever, som i prinsipp var familienes egne barn. De hadde ingen økonomi, alle fikk ta annet arbeide ved siden av. Det hendte at de fikk et lite privat tilskudd i form av varer til lunsj, inntil en avtale om økonomisk støtte vokste fram, som gjorde det mulig å finansiere skolen.

Fortsetter på side 19

Arne Klingborg i kjent stil, 1972. Foto: Borgny Berglund

Thor Ingi Danielson. Foto: Dag Balavoine

Det første håndverkslokalet befandt seg i det som hadde vært en gammel kiosk på 30 kvm, som Thor kjøpte og flyttet til Lækjarbotnar. Her begynte Thor som lærer for to gutter, en beskjeden start på det som skulle bli til Asgardur Håndverksted. Han ville gjøre noe islandsk og fikk gratis materiale, rester fra trelasthandlernes containere.

Gjennombruddet kom med den store håndverksutstillingen på Island 1996, som Thor stod bak og der de helsepedagogiske institusjonene i Norden var representert. Sosialministeren besøkte utstillingen og oppmerksomheten fra myndighetenes side resulterte i faste bidrag fra staten. Thor kunne nå kjøpe ett hus på 120 kvm., en brakke, som senere ble utbygget til 220 kvm med plass til 12-14 gutter og flere ansatte.

Fundamentet i arbeidet var produksjon av leker, så som fly, biler, trær og troll, over 40 ulike produkter, der Thor stod for formgivningen. De lagde også større saker; gyngestol, ovn og møbler. Barna i barnehagen fikk prøve lekene, teste kvaliteten og se om de var morsomme og stimulerende å bruke. Det interessante var at de selv hadde en impuls til å slippe bort de spisse kantene etter sagen. Guttene i verkstedet fikk trebiter som skulle stimulere fantasien til å utvikle en bestemt form og alle jobbet sammen omkring et stort bord. Selv om det var oppgaver som ikke alle klarte å utføre, kunne alle leve seg inn i hele arbeidsprosessen, slik at de opplevde at de selv hadde gjort det.

Det var merkbart hvordan håndverksarbeidet styrket guttenes selvfølelse, de fikk en opplevelse av at de kunne reise seg og utføre et arbeide som ikke alle kunne gjøre. Men avgjørende for denne selvbevisstheten er at det de gjør blir tatt på alvor, - arbeidet får ikke bli et tidsfordriv. Det må være et behov for produktene, de skal kunne selges fordi de inneholder kvalitet. En barnehage bestilte f.eks. alt som de hadde behov for til sin innredning, møbler og leker. En av de første kundene var et stort varemagasin i Reykjavik. I begynnelsen fikk de levere leker på nåde, nå spør de etter leker hvert år og til jul er alt borte.

Arbeidet ble utvidet med andre prosjekter, der det bl.a. handlet om et nordisk samarbeide: Vandringer i fjellet, der guttene lærte seg å iakttak de former og linjer som lever i landskapet. Mer enn noe annet land forbinder man Island med den nordiske mytologien og Eddadiktningen. Her kan man oppleve en enhet med elementene, en fortettet atmosfære med lys og luft. Men naturen på Island er også mektig, utfordrende, rå. Det går ikke alltid å bare vandre i vei og nyte. I blant kan man komme ut for merkelige, risikofylte opplevelser, som når man skal forsøke å finne rett plass for å ta seg over en elv. De lagde maten på bål og egen toalett. Etter slike utflukter hadde guttene fått ny styrke og var fulle av energi.

Gjennom årene fikk Thor innse hvor viktig det nordiske samarbeidet er. Steiner hevdet jo at oppgaven hos de nordiske folkene er å utvikle evner som vokser fram gjennom opplevelsen av det fysisk-eteriske. I Norden har vi hatt en "ventekultur", representert av den tiende guden Vidar, han som seiret over Fenrisulven, et bilde på løgngen. Det gamle astrale klarsynet, som i mange tilfeller har fått leve videre på Island, skal avløses av et nytt, som også kan vise veien til en ny Kristusopplevelse i det eteriske. Dette lyder kanskje som et utvasket eventyr i en tid der mobilmastene skyter opp stadig tettere og senker sitt bedøvende nettverk over natur og menneskers sosiale og indre evner. Her behøver vi en motkraft. Tar man de funksjonshemmede på alvor, kan man ane at de, liksom Vidar, er Mikael-tjenere, som på sin originale,

underfundige måte bidrar med det som lever i en annen dimensjon av tiden og de kvalitetene som modner i det stille.

Etter ti års arbeidsinnsats på Island kjente Thor at tiden var inne for å overlate utviklingen av Asgardur til sine medarbeidere. Økonomien fungerte, virksomheten kunne stabilisere seg. Thor uttrykker at han er en person som alltid vil videre, skape noe nytt og planla å vende tilbake til Sverige med familien.

En ettermiddag i desember 2002 banket noen barn på døren hos Thor og fortalte opprørt at de hadde oppdagat en brand i verkstedet, som lå 500 meter fra hjemmet. Da Thor kom fram til bygningen hadde ilden spredd seg helt opp til taket. Brannmannskap ble alarmert, men vannet tok raskt slutt, og den tankbilen som skulle komme med ekstra vannreserver, kjørte utfor veien i den tunge bløtsnøen. Man fikk bare stå å se på at flammene raste, og da den endelig var slukket, hadde halve huset brent ned og hele interiøret var spøkelsesaktig kullsvart! - Brandårsaken ble aldri klarlagt.

Nå viste det seg hvor etablert de var i samfunnet. Kommunen kunne tilby provisoriske lokaler, men når de skulle bygge nytt fikk de ikke byggetillatelse. Dette resulterte i at verkstedene ble flyttet til et nytt sted, der det også fantes andre kunstneriske virksomheter. Stiftelsen kjøpte nu et lokale på 700 kvm. som kunne romme 20 ansatte, en formidabel vekst på tolv år.

Flyttingen til Sverige ble forsinket pga. gjenoppbyggingen, men i 2003 kunne familien bosette seg i Järna. I dag arbeider Thor som leder for den dagsenteret ved Åbykulle, et helsepedagogisk hjem i Höllö. Samtidig arbeider han for initiativ som skal gjøre det mulig for funksjonshemmede ungdommer å komme videre i sin utvikling. Planen er å opprette en folkehøyskole for funksjonshemmede og å styrke håndverkets betydning i denne sammenheng.

"Det fins egentlig ingen utdannelse etter gymnaset for disse ungdommene. I praksis er det slik at de skal

plasseres, noe som ofte innebærer en stagnasjon og at de eldes for tidlig. Automatisk vil vi isolere det som ikke 'passer inn', det skal struktureres og holdes på plass. I dag snakker man så mye om individuell utvikling, men man forstår ikke at de funksjonshemmede kan være et tilskudd i samfunnet og utjevne noe i det sosiale. Uten de handikappede barna skulle jeg selv stagnere i min utvikling, jeg får lære meg tålmodighet og ydmykhet, ettersom de hele tiden speiler mine dypere karaktertrekk, mine evner og der jeg kommer til kort. På denne måten kommer jeg nærmere mitt eget jeg," sier Thor, som nok har en begavelse når det gjelder å møte disse elevene med en spesiell ro, en bevegelig varme som vekker tillit.

Rudolf Steiner hadde opprinnelig en idé om at de helsepedagogiske institusjonene skulle fungere som selvstendige organismer, som fyller grunnleggende funksjoner og behov i elvenes livssituasjon. Denne modellen fungerer ikke alltid. Man merker at de funksjonshemmede selv vil utvikles, de søker utfordringer, vil ut og bli selvstendige som andre ungdommer. Derfor er det viktig at instituttene åpner opp, utvider perspektivene og arbeider for å samordne ressursene.

Thor startet foreningen Midgardur, et kontaktnett mellom helsepedagogiske virksomheter i Norden. Tanken var å utvikle et utvekslingstilbud for funksjonshemmede, som ga en mulighet til å arbeide, studere eller oppholde seg en periode i et annet land. Som håndverkslærer ser Thor en mulighet til å åpne institusjonene i de ulike landene for å bygge opp en håndverksmessig erfaringsbank - men de lyktes ikke i å forankre idéen. Utvekslingstanken er nå til dels overtatt av Nordjobb under Nordiske Ministerrådet, som kan tilby sommerjobb for ungdommer.

Et annet initiativ som Thor ivrer for er arrangemang av nordiske håndverksdager. Det er nå bestemt at "maidagene" i Järna i fremtiden skal holdes annenhvert år. De andre årene vil man forsøke å arrangere håndverksdager for å bidra til at håndverkstradisjonen går videre:

I dagens samfunn er håndverket nesten utryddet. Forholdet mellom mester og lærling er tatt bort fra undervisningen. Vi må arbeide for det som Rudolf Steiner snakket om - verkstedskolen - som pleier forbindelsen mellom pedagogikk og håndverk, en bevissthet om at kunnskap ikke er det som vi har i hodet, men det som vi bærer fram gjennom hjertet og håndens arbeide. Håndverket har alltid blitt brukt i sykdomsrehabilitering, og i arbeidet med håndtverket kan man se at ungdommenes arbeidsevne flyttes, at det fins flere muligheter enn man trodde. De kan gjøre et nytt sprang slik at samfunnet åpnes for deres muligheter.

I helsepedagogikken har vi tid, ingen har jo tid i dag. Det er vår oppgave å sette i gang sirkulasjonen slik at vi ikke bare henger med i utviklingen, men også kan fungere lengst fram i den. I dag finnes det ingen håndverksutdannelse for helsepedagoger, selv om vi egentlig kunne være ledende i Norden i å utdanne profesjonelle helsepedagoger innenfor vev, sløyd, smie, osv. Idéen om en håndverkspedagogisk skole har også kommet fram i Danmark, så nå får vi bare vente til tiden blir moden og håpe på et videre samarbeide, slik at idéen kan realiseres.

Thor er en drivkraft i det nordiske samarbeidet og holder kontakten med Island levende. Til tross for at han har flyttet til Sverige for godt,

føler han seg islandsk og kan oppleve en hjemlengsel etter naturen, den høye himmelen, vidda og fuglene. "På Island fins det en mulighet til å arbeide med det sosiale spørsmål," sier Thor, "som et resultat av finanskrisen virker det som om folket våkner etter en tung søvn. Det føles som om luften på Island hadde blitt for tung, befolkningen var forhekset av troen på kapitalkreftene. Økonomien hadde utviklet seg til et spill, der man tok høye risiko og forsøkte å tjene penger på penger, en sanseløs konsumering- og lånespiral.

Dragen fikk spise til den sprakk! Krisen har vekket en ny bevissthet og skapt et annerledes forhold til produksjonen og varenes reelle verdier. Det store spørsmålet gjenstår, hva fyller man tomrommet med? - Det å bygge en stabil økonomi krever en omorganisering, der mellomleddene i mange tilfeller faller bort. En desentralisering sammen med nye initiativer, nytt engasjement og deltagelse. Her ligger en utfordring for oss antroposofar i det å finne nye veier i forbindelsen mellom økonomi og håndverk. I det nordiske fellesskapet kan vi realisere neste steg i arbeidet for de funksjonshemmedes utviklingsmuligheter, det som utkrystalliseres i skolene. Vi kommer rett i tid!"

Dette innlegget sto opprinnelig i tidsskriftet Balder.

Bak Vatnajökul. Foto: Borgny Berglund

Livsløp og hverdagsliv med utviklingshemning

**Kirsten Thorsen og
Vigdis Hegna Myrvang
Forlag Aldring og helse 2008**

Anmeldt av Pressesenteret Dialogos

Boken baserer seg på intervju av 20 familier- med personer med utviklingshemning og deres eldre foreldre. Det betyr at "barn" i denne sammenheng er voksne. Det er noe relativt nytt at utviklingshemmede i så stor grad overlever egne foreldre, og intervjuerne tok utgangspunkt i den omsorgsbyrden mange eldre foreldre opplever når de nå er gamle og ikke makter å følge opp barna sine i samme grad som før.

Gjennom intervjuene kommer det frem at det gjenstår mye når det gjelder å skape gode livsmiljø som støtter tilstrekkelig opp under identitet og selvtryk, gir trygghet og beskytter mot ensomhet. Det er i stor grad foreldrene som livet igjennom har gitt den nære kontinuitet som den offentlige hjelpen mange steder mangler, og som ved en stor innsats har sikret koordinering, kontroll og oppfølging av den offentlige hjelpen. Diskontinuerlig bistand har gitt både gamle foreldre og deres utviklingshemmede barn et utrygt hverdagsliv, nedslitende livsløp og en dårligere aldring.

Undersøkelser har vist at HVPU reformen (Tøssebro 1996, Tøssebro & Lundeby 2002, Romøren 1995) først og fremst ble en boligreform. Boligforholdene ble langt bedre, men når det gjelder arbeid og sysselsetting var det stort sett stillstand, og en klar tilbakegang når det gjaldt fritidsaktiviteter. Tittelen på en konferanse i 2007 er talende "Deltagelse og aktivt liv - idealer for fall ?"

Kort fortalt opplever de fleste foreldre at de må passe på som smeder for at deres barn får den oppfølging de trenger og har rett til i boligsituasjonen (av de 20 familiene bodde kun 4 utviklingshemmede hjemme) Dette skyldtes stor gjennomtrekk, med opp-

til 25-30 tjenesteytere pr bruker, de aller fleste ufaglærte, samt dårlige rutiner på bostedene. Helseproblemer ble ofte ikke fulgt opp, i ett tilfelle avverget foreldre i siste liten sitt barns død ved å resolutt gripe inn. Mange opplevde at barna mistet oppøvde ferdigheter.

Generelt var foreldrene svært tilfredse både med dagsentrene, og arbeidsstedene, mens fritidsaktiviteter og kulturelle opplevelser var så å si fraværende og tydelig svekket siden HVPU reformen. Kulturell integrering er fraværende, sier en mor (s 116). De stadige nedskjæringene i tilbud om støttekontakt og daghjem/arbeids-tilbud var en evig kamp for foreldrene, og opplevde at hovedansvaret for denne kampen ble overlatt til dem. Kun tilfeldigheter og hyggelige/kompetente personale, især på dagsentrene der det til forskjell fra boligene var fagfolk, kunne iblant tre støttende til, men dette var mer ut fra personlige egenskaper enn i kraft av sin stilling. I praksis viser det seg desuten at selv om det finnes vedtak på støttekontakt, får ikke barna dette pga kommunen av ulike årsaker ikke skaffer støttekontakter. Især helgene opplevdes som et problem da det var mindre bemanning på bostedene. I praksis ble derfor helgene et "tomrom" for barna, likeledes ferier. "Hjemmet er blitt integrasjon med isolasjon", sies det. (s.110)

Ingen av familiene opplevde at deres barn hadde venner utenom "deres egne", og mange mente at barna var isolerte i boligen, og at foreldre ikke ble tatt med på råd verken når det gjaldt valg av boligtype eller planlegging/praktisk tilrettelegging av boligen.

Generelt ser det ut til at forholdene på små steder fungerer bedre enn i storbyene. Felles for alle foreldre var det imidlertid at de bekymret seg svært for hvem som skulle ta over for dem som "voktere" i forhold til deres barns rettigheter og hverdagsliv når de selv falt fra.

Hvordan jeg har det

Noen ord om min kronisk lidelse, paranoid schizofreni. Jeg eier en bok skrevet av Gerd Ragna Bloch Thorsen som handler om mennesker med schizofreni eller spaltet personlighet. Dette innlegget skal lære mennesker om min tilstand.

Tekst av NILS ERIC BONDESON

Foto: Borgny Berglund

Mine problemer startet da jeg var 10 år og jeg fikk diagnosen 15 år gammel. Jeg isolerte meg, skulket skolen, var fjern. Jeg trodde en demon bodde i hodet mitt. Jeg hadde få venner og var på flere psy-

kiatriske sykehus: Dikemark, Oslo Hospital, Ullevåll, Gaustad og Brøset i Norge. Lillhagen, Gøteborg i Sverige og Nic Walls Institutt.

Schizofreni er en alvorlig mental lidelse, hvor man hører stemmer i hodet, ser ting, ser syner. Pasienten som lider av schizofreni er ofte preget av sosial tilbaketrekning og inaktivitet. Det finnes ingen tester som kan bekrefte tilstanden. For å stille diagnosen schizofreni må man interjuve pasienten og pårørende. Symptomer på denne lidelsen varer minst en måned og skyldes ikke kroppslig sykdom eller rusmisbruk. I de enkelte tilfellene kan vi si lite om årsakene, man regner med at både arv biologi og miljø har betydning.

Schizofreni er en psykolidelse som preges av hallusinasjoner, vrangforestillinger og tankeforestillinger. Ca 1 av 100 vil oppleve en schizofren psykose i løpet av sitt liv. Det drives utstrakt forskning når det gjelder årsakene til schizofreni likevel blir ikke alle friske selv om de blir tilbudt best mulig behandling.

Gjennom uttalige psykiatere, psykologer og psykoterapeuter fikk jeg diagnosen schizofreni. Dette er en alvorlig lidelse, jeg lider kronisk og blir ikke kvitt det. Jeg må leve med denne tilstanden for resten av livet.

Hvordan jeg har det

Før puberteten satt jeg og rugget, dunket hode, eller grublet og hang meg opp i forstyrrende ting, og kunne spørre mamma til hun nesten sprakk: Hvem klorer og biter hardest, jeg eller hun eller han? Og mamma spurte sin prestevenninde hvorfor jeg spurte og fikk svaret straks: Hun vil vite hvem hun er!

Tekst av NINA BRUN

Hos Nic Waal fikk jeg diagnosen autist ca. 2 år gammel.

For hvorfor har jeg i et langt liv villet være en annen? Hete noe annet, bo i ett annet land, født i ett annet tegn, osv? Fordi jeg ikke turde å være Nina Maria som måtte høre så mye rart? Pinlige tilbakemeldinger, både for min fjernhet, asosialhet og uvaner, uoppmerksomhet og tankeløshet? At jeg kom til kort, og bare rett og slett ikke fungerte etter de andres lest? Jeg opplevde at det var de andre som ikke levde opp til mine forventninger, men det var jo meg som var feilinnstilt, ikke sant?

Autister sitter fast i seg selv. De må stadig ha bekreftelse på at de er flinke, gode, sterke og tapre. Og man må ikke snakke særlig hardt til dem, for da forsvinner de totalt inn i seg

Foto: Jan Bang

selv og sine indre naturkatastrofers svarteste mørke. De trenger masse positiv oppmerksomhet. Man må holde dem fast, følge dem opp, så de ikke forsvinner og blir fremmede for seg selv og andre og for verden. De sammenligner seg for mye med andre. De henger seg opp i og blir lenge sittende fast i det som de opplever som urettferdig kritikk og angrep fra andre, og går i ring for å renske seg selv ved å få andres positive tilbakemeldinger. Det som for flertallet er en liten bagatell kan for oss ha bibelske dimensjoner.

Fra de er små er autister nyfikne på rom, hulrom, hemmelige rom, alle slags kammers og gemakker. Å glo inn gjennom dører, eller å åpne dem. Å ringe på hos naboen for å se hvordan det ser ut der inne hos dem. Det er ekkelt, en uskikk, men plutselig, av usynlige krefter, så bare

drives autisten nesten automatisk til å gjøre dette.

Men vi er ikke uoppdragne, uomtenksomme, eller tenker bare på oss selv. Vi kan også føle empati. Særlig med de svake, fattige, eller en som har mistet en forelder, en søsken. Hvor ligger nøkkelen til å låse opp mitt forskrudde, irrasjonelle, besatte og opphengte sinn? Hvordan? Jeg, og mange autister med meg har et budskap til folket, til flertallet! Jeg vil være talerør for mine medboere som ikke kan uttrykke seg så godt. Jeg vil bidra at arbeidet vårt i Landsbyliv er med på å utvide vår livshorisont.

Jeg er så lei av å være svekket og full av spenninger i sjel og legeme! Det bølgjer så veldig frem og tilbake. Nei, jeg skal være meg selv, være naturlig Nina Maria. Men å leve ut min Nina-natur, det er å spørre og være opphengt i ting, tegn, land, navn, osv.

Vi usedvanlige mennesker med spesielle behov har sterke behov for å bli bekreftet, sett, å høre at det vi gjør er bra. Også når vårt sykdomsbilde kan bli forverret av en livskrise. Da er det tryggest å føle at man har lov til å være syk, slik jeg heldigvis har fått lov til her på Solborg.

Ja, takk og lov, det ser ut til at i alle fall de fleste her på Solborg skjønner hva jeg gjennomlidel og sliter med! De aksepterer, ja, respekterer og er tolerante overfor min tidskrevende livskrise.

Hvordan jeg har det

Jeg er en veldig spesiell person, det finnes bare noen få som har det samme som meg.

Tekst av HANNE KVELI

Tilstanden min heter ringkromosom 18, som betyr at det mangler en del av en kromosom. Man blir lettere sint, lett forvirret og glemmer ting. Denne tilstanden ble oppdaget da jeg ble født i 1972. Legene kunne ikke gjøre noe med det den gangen. I tillegg ble jeg født uten øreoverganger og med hørsellidelse. Jeg er blitt operert i øre-gangene 5 ganger, så jeg hører litt på høyre øre, men bare dype lyder

Foto: Jan Bang

på den venstre. Jeg kunne ikke gå før jeg var 3 år gammel på grunn av en hofteidelse, det var en same som hjalp meg så jeg kunne gå. Når jeg ble større, ble jeg sint for minste grunn.

Jeg gikk på Steinkjer barneskole og der tok de imot meg med åpne armer. Jeg fortsatte til 4. klasse og flyttet da over til Vikhov Skole for hørselshemmede og der ble jeg mobbet de første årene på grunn av min medfødte tilstand. Jeg gikk tre år på Skatvoll Videregående Skole og der opplevde jeg mindre mobbing. Så begynte jeg på Peder Morset

Folkehøyskole og ble godt tatt imot. Etterpå fikk jeg min egen leilighet i Steinkjer og bodde der i tre måneder. Så flyttet jeg til Jevnaker og bodde der i 13 år.

For 5-6 år siden fikk jeg hjelp og gikk til en psykolog i noen år, det var kanskje litt sent, men godt. Jeg fikk medisinen Risperdal for sinnet mitt som hjalp. Jeg prøvde også andre medisiner men de ble jeg syk av. Noen ganger får jeg såkalt blackout og da går det ut over andre. Jeg føler at medisinen ikke hjelper meg lenger, jeg burde kanskje få sterkere medisin.

Jeg flyttet til Solborg for over tre år siden, og bor her fortsatt. Her får jeg den hjelp jeg trenger, folk lytter til meg når jeg har problemer. Jeg må nok leve med det jeg har for resten av livet.

Dialogos bidrag og samarbeid innen sosialterapi

Dialogos medie- og ressurscenter ble etablert som et pilotprosjekt høsten 2009. Senterets oppgave er å bidra til at informasjon fra antroposofiske virksomheter bringes ut i offentligheten.

Tekst av INGUNN KROKEN og SISSEL JENSETH for Dialogos

Sissel Jenseth og Ingunn Kroken
Foto: Mathias Bolt Lesniak

For å opparbeide kunnskap og innsikt om de ulike impulsene, ønsker Dialogos å fordype seg i ett tema per halvår. Da kan vi finne ut hvor skoen trykker og se aktuelle forbindelseslinjer og muligheter i forhold til media. I samarbeid med virksomhetene utarbeider vi også en kort tekst som skal sammenfatte arbeidsfeltet og impulsen i såkalt "10 kjappe".

Det første fordypningsområdet som Dialogos valgte var sosialterapi, som Forbundet for Helsepedagogikk og Sosialterapi nå har bestemt skal være det gjeldende begrep for både helsepedagogikk og sosialterapi. I Norge finnes det ti sosialterapeutiske virksomheter samt fire skoler for barn og ungdom. Miljøet består av ca 330 elever/beboere og ca 550-600 medarbeidere fordelt på ca 400 årsverk.

Møter

Dialogos har hatt fire møter om sosialterapi i løpet av høsten -09 og våren 2010, og vi var også med på nettverksseminaret "Statens borger – kommunens bruker" i regi av foreningen Hanne Østbys Fond (www.hannesfond.no) på Litteraturhuset. Her holdt Rigmor Skålholt et inspirerende innlegg om sine erfaringer fra Granly

og om FN-konvensjonen. Dialogos har også hatt flere møter med Bente Edlund og vært en redaksjonell støtte i forbindelse med bokutgivelsen av hennes doktorgrad "Forpliktende idealisme under skiftende betingelser. Antroposofiske tiltak for utviklingshemmede 1924-1990" som vil komme ut på Antropos forlag høsten 2010.

Borger, ikke bruker

I det første møtet med Bente Edlund, Jan Bang og Rigmor Skålholt tok vi utgangspunkt i en kronikk av Kari Gåsvatn "Borger, ikke bruker", som beskriver hvor vanskelig det er for psykisk utviklingshemmede og ikke minst for de foresatte. De må hele tiden kjempe for å få det de faktisk har rett på (se artikkel på side 24 i denne utgaven av Landsbyliv). I kronikken henviser Kari Gåsvatn til boken "Livsløp og hverdagsliv med utviklingshemning" av Kirsten Thorsen og Vigis Hegna Myrvang (se anmeldelse på side 20 i denne utgaven av Landsbyliv), som har intervjuet personer med utviklingshemning og deres eldre foreldre. Svært mye av dette er gjennkjennbart også i de antroposofiske virksomhetene.

Kulturlivet

Bente Edlund understreker at HVPU-reformen i det store og hele har vært en vellykket reform. Men det er skåret ned på kultur- og fritidstilbudet og på skoletilbud for voksne. Dette er også det største ankepunktet i boken til Thorsen og Myrvang, som mener at HVPU-reformen har ført til ensomhet. Men bildet er ikke entydig, for mange var også ensomme da de bodde på institusjoner. Da manglet de også privatliv og måtte dele rom. Mange fikk nesten aldri være alene, heller ikke når familien kom på besøk. Dette er nå bedret. I arbeidet med doktoravhandlingen fant Bente Edlund ut at styrken til de antroposofiske virksomhetene nettopp er pleien av kulturlivet. De faste årstidsfestene med jule- og påskespill, sommer og Mikaeli, sørger for å holde aktiviteten oppe og sveise sammen beboere, medarbeidere og praktikanter. Det aktive kulturlivet

hindrer ukultur å oppstå. I tillegg bidrar det antroposofiske menneskesynet og reinkarnasjonstanken til en ydmyk holdning overfor hvert menneske og beboer.

Svekket fagmiljø

I kronikken i Aftenposten setter Kari Gåsvatn også fokus på den manglende menneskelig kontinuitet som er oppstått etter HVPU-reformen, og hun peker at det er oppstått en større avstand mellom fagmiljøet og brukerne. Resultatet er stor gjennomsnitttrekk av personale, noe som kanskje er den største ulempen ved reformen. På institusjonene var det bedre mulighet for en faglig utvikling for medarbeiderne, og et annet trekk ved reformen er at de utviklingshemmede er blitt mer usynlige i samfunnet pga av et manglende fagmiljø, som tidligere kjempet for deres rettigheter.

FN-konvensjonen om rettigheter

Rigmor Skålholt har arbeidet med FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjons- evne, vedtatt av FNs hovedforsamling 13.12.2006. Det er en svært radikal konvensjon hvor det primært snakkes om inkludering, i stedet for integrering. Konvensjonen er fremdeles ikke ratifisert av Norge, fordi det først må skje en endring i vergemålsloven som per idag hindrer oppfyllelsen av konvensjonen. I FN-konvensjonens artikkel nr 13 står det at funksjons- hemmede har rett til å delta i det kulturelle livet på linje med andre og til berikelse for samfunnet – altså ikke bare for den funksjonshemmede selv! Dette er noe de antroposofiske virksomhetene kan stå inne for. Sammen med Dialogos har Geir Legreid, leder for Norsk Forbund for Helsepedagogikk og Sosialterapi, og Rigmor Skålholt utarbeidet et strategi for hvordan de kan bli høringsinstans og gå videre i dette arbeidet. Det er særlig to tema i konvensjonen som er relevante for antroposofiske virksomheter: Retten til å bo hvor en vil (artikkel 18) og Retten til høyere utdanning (artikkel 24). I februar i år hadde Rigmor Skålholt en

kronikk om konvensjonen i Nationen 21.2.10 www.nationen.no/meninger/Kronikk/article4817881.ece, den er også lagt ut på Norges Handikapforbund www.nhf.no og Handikappede Barns Foreldreforening www.hbf.no nettsider.

Yrkesutdannelse og retten til å bo

Når det gjelder yrkesutdannelse innenfor sosialterapi er det aktuelt for antroposofiske virksomheter å koble seg opp mot skoler/utdanningsoppbygg som allerede finnes, bl.a Fyresdal og Rotvoll. For Framskolen på Valler-sund, kan en mulighet være å søke samarbeid med f eks Fosen folkehøyskole slik Grobunn samarbeider med Steinerskolen på Hamar. Aktuelle yrkesutdannelse kan være kunst- og håndverk, jordbruksutdanning, kontor-assistent, vaktmester etc. Angående bosituasjonen er mange utviklingshemmede i dag hjemstavnsbundne fordi kommunen nekter funksjonshemmede å bo på omsorgssteder utenfor kommunens grenser, for da vil kommunen miste arbeidsplasser. Dette har ført til at noen antroposofiske steder i perioder har måtte gi gratistilbud til landsbyboere, mens det har pågått en kamp for å motta de midler som man rettmessig har krav på.

Utfordringer for virksomhetene

Når det gjelder økonomiske tilskudd er Camphillstedene underlagt det samme lovverk som de øvrige antroposofiske omsorgsstedene, men landsbyene har en egen forskrift og får sin bevilgning direkte fra staten for ett år av gangen. Landsbyene får mindre per landsbyboer enn kommunene i tilsvarende overføring. De sosialterapeutiske hjemmene som Helgeseter, Rostadheimen og Granly får sin støtte direkte fra kommunene. Det viser seg at de ulike stedene har svært ulike betingelser pga forskjellig kommuneøkonomi og ulike avtaler, som kan ha sin bakgrunn i tilfeldigheter. Dette gir liten forutsigbarhet og er problematisk for nyetablering. Blant annet opplever Stiftelsen Grobunn at de lever "fra år til år". I dag mangler det også en ombudsordning for virksomhetene.

Utdanning på bachelornivå

I samarbeid med Rudolf Steinerhøyskolen utarbeider Bente Edlund og Peter Holm i disse dager en søknad om en 4-årig yrkesbasert utdanning

Solborg besøker økologisk bakeri
Foto: Jan Bang

på bachelornivå ved RSH. Både sosialterapi og sosiallærere vil inngå i studieplanen. Myndighetene setter i dag krav at det skal være sosialpedagogisk rådgivning/støttelærere innen skolene. Norsk Forbund for Helsepedagogikk og Sosialterapi er også inne i en konsolideringsfase. Forbundet tar sikte på å etablere et eget sekretariat som bl a skal arbeide mot de aktuelle departementene tilsvarende Steinerskoleforbundet. Når bachelorutdannelsen forhåpentligvis blir godkjent, kan forbundet bruke kreftene sine på å bygge en felles plattform. Et felles tidsskrift er allerede på plass, ved at "Landsbyliv" nå er utvidet til å omfatte alle stedene som er medlemmer av forbundet.

Samarbeid

Det er et ønske om nærmere samarbeid med andre aktører som Norsk Forbund for Utviklingshemmede (NFU), Landsforbundet for Utviklingshemmede og Pårørende (LUPE), Norsk Nettverk for Down syndrom "Ups&Downs" og Fellestrådet for funksjonshemmede. Ena Ulvund i Stiftelsen Grobunn har tatt initiativ for ungdomsstevne for treffdager mellom utviklingshemmede, mens Rigmor Skålholt starter i en 50 prosent stilling for faglig utvikling og samordning mellom de sosialterapeutiske steder med økonomisk støtte fra Grobunn, Granly og Landsbystiftelsen Camphill.

Dialogos erfaringer med temaet

Dialogos opplever å ha fått en viss oversikt over det antroposofiske omsorgsarbeidet gjennom arbeidet med halvårstemaet. Ut fra dette ble det også bestemt at Sosialterapi skulle være tema på årsmøtet til Antropo-

sofisk Selskap i april 2010. Her medvirket Bente Edlund, Rigmor Skålholt, Karen Nesheim, og beboere og medarbeidere på Solborg viste "Langfredagsspillet" av Karl König.

Dialogos har også tatt kontakt med forfatterne av "Livsløp og hverdagsliv med utviklingshemning" etter arrangementet på Litteraturhuset for å vise til antroposofiske virksomheter og hvor kulturelt sterkt disse står. Vi kontaktet Elisabeth Backe-Hansen fra NOVA som ønsket seg "de gode historier", og vi har lagt ut mer informasjon om virksomhetene på internettlesikonet wikipedia.

I Dialogos opplever vi at formidling av halvårstemaet sosialterapi kunne vært gjort bedre fra vår side. Samtidig opplevde vi at det er en svært travel hverdag innen de sosialterapeutiske stedene, og det ikke alltid var lett å forstå hvordan kommunikasjonslinjene fungerer mellom de ulike stedene og organene. Likeledes fikk Dialogos en "bråstart" høsten 2009 midt i den pågående Bjørneboedebatten (med over 90 artikler i media), som ble etterfulgt bl a av en skole- og meslingedebatt nå i vår. Dette har tatt mye tid. I den forbindelse er det opprettet et skribentnettverk og et internt forum på nett. Men vi har ikke klart å få på plass nettsiden dialogos.no ennå. Denne håper vi er klar til høsten, og her vil mye stoff kunne legges ut bl a om sosialterapi.

Eurytmi på Vidaråsen. Foto: Simone Wantz

Borger, ikke bruker

Kommuneadministrasjonene bør prøve å skaffe seg kunnskap i stedet for å utvikle teknikker for å psyke oss ned.

Tekst av KARI GÅSVATN, mor og journalist, Oslo

Et bedre liv

Jeg sitter i nattetimene og skriver brev for min datter. Igjen. Hun har Downs og er helt avhengig av at jeg skriver for henne, selv om hun for lengst er voksen. Etter at hun flyttet hjemmefra har mange helger og nattetimer vært brukt til å skrive søknader og klager, i håp om å bedre hennes livskvalitet. Dette er naturlig for meg som mor. Jeg er også, som offentlig oppnevnt hjelpeverge, juridisk forpliktet til å ivareta hennes interesser. Samtidig som samfunnet har forpliktet meg til denne (ulønnede) oppgaven, unnlater samfunnets byråkrati å lytte til det jeg har å si. Det oppleves på mange måter bortkastet å sitte og file på formuleringer. De vil likevel havne i en skuff i byråkratiet. I beste fall vil det jeg skriver bli lest av en forsker om femti år.

Mer krevende

Man skulle tro det ble færre omsorgsoppgaver når voksne med en utviklingshemning flytter hjemmefra. På en måte blir det mer krevende, fordi jeg må forholde meg til en kommunal administrasjon som opptre som om de eier min datter, hennes liv og hennes biografi. Fordi hun trenger bistand i dagliglivet, plasseres hun i en kategori av «brukere». Hun blir ikke forstått som borger med krav på respekt for autonomi og individualitet. Da jeg for noen år siden ytret meg offentlig på hennes vegne, skrev bydelens øverste folkevalgte i lokalavisen at jeg (hun) burde ha gått «tjenestevei». Klarere kan det ikke illustreres at hun betraktes som en livegen i kommunen, og ikke som borger med de samme rettigheter som andre, ytringsfrihet inkludert.

Skalte og valte

Ellers når det er snakk om ytringsfrihet, går hele det intellektuelle Norge på barrikadene. Bare noen

spede pip forsvarte min datters rett til (via meg) å ytre seg offentlig. Samfunnet og offentligheten har ingen refleks for å forsvare hennes borgerrettigheter. Denne mangelen på årvåkenhet gjør det lettere for byråkratiet å skalte og valte med hennes liv. Mine brev, søknader, anker og forklaringer har i ulike varianter handlet om mangelen på stabilitet og kontinuitet når det gjelder bolig og tjenester. Fordi jeg som mor og hjelpeverge engasjerer meg, har de mest dramatiske disposisjonene blitt avverget, fordi de så åpenbart ville være lovstridige. Men når jeg tar opp mangelen på kvalitet og kontinuitet i tjenestene, blir det jeg skriver avvist og/eller neglisjert, mens Fylkesmannen som ankeinstans strør sand på.

På tross av systemet

Problemet er både sjablonmessige vedtak og dermed for få timer, og at tjenestene er organisert etter en institusjonslignende turnus, som kolliderer med behovet for å leve et individuelt liv. Det er altfor mange skiftende tjenesteytere. De øyer av livskvalitet som likevel finnes i min datters hverdag, oppstår på tross av systemet, fordi det tilfeldigvis dukker opp tjenesteytere som har spesielle kvaliteter. Jeg ser jo at det er gull verdt for min datter når hun i perioder er så heldig å ha mennesker i nærheten som ser henne og hennes behov. Men det er ingen ting i systemet som sikrer at de kvaliteter enkeltmennesker står for, blir ivaretatt og videreført.

Hersketeknikk

En ting er at søknader blir avvist. I tillegg opplever jeg et annet fenomen: I sin saksfremstilling vrir og vrenger administrasjonen på det jeg har skrevet, fortier viktige momenter, og trekker samtidig inn forhold som er saken helt uvedkommende, eller tillegger meg meninger og uttalelser jeg aldri har kommet med. Ved hjelp av snedige formuleringer får fremstillingen en valør som bidrar til å frata meg troverdighet. Det er en form for hersketeknikk. Dilemmaet for meg er om jeg skal forbigå den i taushet, eller påpeke og forsøke å korrigere

Foto: Borgny Berglund

feilene, og dermed selv la meg dra inn i en banal argumentasjon. Oppmerksomheten trekkes uansett bort fra det saken handler om, bedre livskvalitet for min datter.

Destruktivt

Mens jeg sitter og filer på skrivene, kommer jeg tilfeldigvis over en ny bok, Livsløp og hverdagsliv med utviklingshemning av Kirsten Thorsen og Vigdis Hegna Myrvang. Med utgangspunkt i et stort forskningsprosjekt er hovedkonklusjon (med deres egne ord) at «den store diskontinuiteten i boligene som foreldrene forteller om med mange ansatte i korte engasjementer og små stillingsbrøker, og ofte ustabil ledelse skaper livssituasjoner for mennesker med utviklingshemning som gir uholdbare og til dels destruktive livsforhold. Livsvilkårene innebærer at foreldrene må ta ansvaret for oppgaver, oppfølging og kontrollering av tilbud ved stor ulønnet innsats på en måte som innebærer store påkjenninger, bekymringer, usikkerhet og slitasje. Livssituasjonen i «de ustabile» boligene vil ha svak identitetsbevarende bærekraft inn i fremtiden når foreldrene til sist faller fra.»

Sterke ord

Jeg kan underskrive hver setning i forskernes konklusjoner. De bekrefter at foreldre har en gjennomgripende

følelse av ikke å bli hørt. Det store skiftet av ansatte kaller de en systemsvikt, som de mener har alvorlige følger. De to forskerne tar utgangspunkt i moderne tenkning rundt identitet og selvutvikling. Alle trenger andres støtte og speiling for å utvikle og opprettholde identitet og selvfølelse. Utviklingshemmede trenger det mer enn andre, fordi selvet er mer sårbart. Men det er nettopp de med det mest sårbare selvet som ikke får identitetsstøtte og selvbekreftelse, på grunn av det store antallet tjenesteytere, som ikke får tid til å bli kjent med den enkelte og følge opp.

Utrygt hverdagsliv

Forskerne problematiserer bruken av «kategoriboliger», og mener større boliganlegg forsterker dette preget. De har en rekke forslag til annerledes organisering som gjør det mulig å tre ut av kategorien «utviklingshemmet» og bli sett som individ. Diskontinuerlig bistand har gitt både gamle foreldre og deres utviklingshemmede barn et utrygt hverdagsliv, nedslitende livsløp og en dårligere aldring. Slik kan det ikke fortsette, skriver de.

Kvier oss

De skriver også at foreldre har en uerstattelig posisjon som informanter og biografer. Ja, jeg sitter her og gjør mitt beste som informant, mens kommunens administrasjon gjør sitt beste for å frata meg troverdighet som informant. Vi foreldre kvier oss for å gå ut i offentligheten med historiene om hvordan vi slåss mot veggen for våre voksne barn. Derfor sitter vi på våre egne tuer og skriver for byråkratiets arkiver. Kanskje vi litt oftere burde fortelle om våre voksne barns liv for et større publikum enn saksbehandler og administrasjon. Min utfordring til norske kommuneadministrasjoner er at de prøver å skaffe seg kunnskap i stedet for å utvikle teknikker for å psyke ned foreldre/hjelpeverger.

Kari Gåsvatn er mor og journalist og bor i Oslo. Artikkelen har tidligere stått på trykk i Aftenposten.

Ti kjappe om helsepedagogikk og sosialterapi

Pressesenteret drevet av Foreningen Dialogos har fokusert på helsepedagogikk i de siste månedene. For å ha en kort forklaring til de som ikke vet hva vårt arbeid dreier seg om har de utarbeidet de følgende ti kjappe svar. Dette er ikke en ferdig produkt, men et arbeid i prosess, og alle stedene som arbeider i dette feltet er oppfordret til å ta dette opp som en samtaleemne.

Vi i landsbyliv inviterer våre lesere til å gi tilbakemelding og kanskje dette kan bli et fortløpende tema for oss i bladet.

1. Helsepedagogikk for barn, og sosialterapi for voksne, er antroposofisk orientert undervisning og omsorgsarbeide for mennesker med spesielle behov.
2. På internasjonalt nivå består de antroposofiske omsorgsvirksomhetene av rundt 600 institusjoner og organisasjoner i 40 land, fordelt på alle verdensdeler.
3. Den første helsepedagogiske virksomheten i Norge ble etablert i 1938 på Kapp i Østre Toten, i dag den sosialterapeutiske "Granly Stiftelse".
4. I Norge finnes det tilsammen ti sosialterapeutiske virksomheter og fire helsepedagogiske skoler for barn og ungdom.
5. Metodisk bygger helsepedagogikk og sosialterapi på antroposofisk menneskekunnskap.
6. Sentralt står tanken om at legemlige og sjelelige handikap utfordrer menneskets åndskjerne i å komme til uttrykk. Menneskets åndskjerne anses å være like friskt hos alle mennesker.
7. Den helsepedagogiske og sosialterapeutiske intensjonen er å gi mennesker med fysisk og sjelelige begrensninger et så fullverdig liv som mulig, og gi hele mennesket en mulighet til å utvikle seg.
8. De sosialterapeutiske virksomhetene omtaler oftest de utviklingshemmede som "beboere", og gir et helhetlig tilbud bestående av bolig, arbeid, kultur og fritid der pleien av et rikt fellesskap står sentralt.
9. Kunst og kultur har en sentral plass og elevene og beboerne er ofte selv aktive utøvere, gjerne sammen med medarbeiderne.
10. Sosialterapeutiske virksomheter ser det også som sitt ansvar å vise omsorg for natur og miljø gjennom bl.a. biodynamisk/økologisk jordbruk og kosthold

Vestlandet i blomst. Foto: Borgny Beglund

Tanker om Evaluering som sosial prosess

Selv Vårherre trengte å se seg tilbake: – etter å ha skapt verden tok han seg en hviledag, gjorde et tilbakeblikk og så at det var ”såre godt”, som det står i det gamle testamentet.

Tekst SVEIN BERGLUND
Foto BORGNY BERGLUND

En evaluering av et prosjekt eller en arbeidsprosess vil normalt inneholde tilbakeblikk og blikk fremover. Dette er imidlertid to helt forskjellige prosesser. Tilbakeblikket kan gi oss en bedømmelse av det som er blitt til. Denne vurdering trenger iakttagelser og tenkende bearbeidelse. Ro og objektivitet kommer godt med – til sammen gir dette oss tilgang til fortiden, det som er skapt og utført.

I tilbakeblikket er det vi som stiller spørsmål til prosjektets gang, i blikket fremover er det prosjektet som stiller spørsmål til oss: hva og hvordan vil dere at det vi holder på med – prosjektet – skal utvikles videre?

Naturvitenskapen har gjennom de siste 500 år utviklet en empirisk metode som er egnet til å utforske den døde, materielle verden. Goethe utviklet den fenomenologiske betraktningen som er egnet til å forstå det levende. Gjennom nøyaktige observasjoner og en ”objektiv fantasi” la Goethe grunnlaget for å forstå livsprosessene og de forskjellige lives ytringer.

Bedømmelse av sosiale prosesser er imidlertid annerledes enn metodene for naturvitenskap og livsverdenen. I det sosiale felt deltar vi selv som individuelle mennesker og er involvert i det som skal betraktes og bedømmes. Gjennom våre tanker, fornemmelser og viljesimpulser er vi vevet inn i det som nå skal bedømmes objektivt. Hvilken metode kan her være aktuell?

For det første er den vitenskapelige nøyaktighet og fenomenologi viktig også

her for å bedømme resultatet av de sosiale prosesser inn i det materielle område. For det annet kan en organisk tenkemåte hjelpe oss til å bedømme livsområdet. Fra Goethe kan vi hente et nøkkelord: ”Polaritet og stegring” – vi skal prøve å forstå det nedenfor.

Tilbakeblikk

Hva er hensikten med et tilbakeblikk? Først og fremst er det en læreprosess for de involverte og den består av to elementer: En objektiv *undersøkelse* av det som har skjedd i den perioden vi tar for oss, og deretter en *bedømmelse*.

Vi kan hjelpe oss med et eksempel til illustrasjon: Det er nødvendig for oss med et legebesøk. Etter konsultasjonen foretar legen to ting: En undersøkelse med blodprøver, røntgen, osv. Deretter: gir legen oss sin diagnose.

I vårt tilbakeblikk må vi gjennomføre vår undersøkelse med samme vitenskapelige, objektive innstilling som legen i vårt eksempel. Det viser seg at dette ofte er vanskelig og når vi går videre til neste skritt og skal foreta en objektiv bedømmelse, øker vanskelighetsgraden ytterligere. Hvor ligger utfordringene i dette som i utgangspunktet skulle være en enkel sak å gjennomføre?

Vi er personlig involvert i hendelsene med våre tanker, følelser og handlinger, med våre kvaliteter og vår karakter – og med våre mer eller mindre bevisste mangler. Derfor unngår vi ofte å sette fullt lys på hendelsene. I undersøkelsen er det lett å gå forbi – eller redusere – det som har å gjøre med egne svakheter, og ikke minst i bedømmelsen (diagnosen). Tilbakeblikket mister da den objektive og saklige tone som er nødvendig for den enkeltes læring og for at prosjektet skal få en bedre kvalitet i fremtiden.

Tilbakeblikket som en del av en god sosial prosess, bør skje i en tillitsfull, trygg

atmosfære. Da kan vi som deltakere lettere se objektivt på hendelsene knyttet til vår egen ufullkommenhet. Annerledes blir det om tilbakeblikket har karakter av politikk eller formål om å finne feil og hvem som eventuelt har skylden for det. Da kommer gjerne boksehanskene frem og det hele ender i en lite fruktbar prosess.

Blikk fremover – kvalitetsutvikling

Vanligvis består en evaluering av noe mer enn et tilbakeblikk – en side som peker fremover hvor vi innarbeider erfaringen og erkjennelsene fra tilbakeblikket. Formen kan være som råd for fremtiden, en revurdering av tidligere planer eller en helt ny plan. Det prinsipielle er at erkjennelsen fra tilbakeblikket føres videre til en kvalitetsforbedring av samarbeidet eller prosjektet.

Kvalitetsutviklingen har to elementer: Fastsette viktige siktepunkter, mål, for arbeidet fremover, og konkrete tiltak vi ønsker å gjennomføre.

La oss se nærmere på dette. Vi har et tilbakeblikk bak oss og dette vil ofte gi oss inspirasjon til å forbedre eller videreutvikle det vi arbeider sammen om – dette kaller vi her kvalitetsutvikling.

For tidsskriftet ”Landsbyliv” førte en slik evaluering til at redaksjonen gikk inn for en ny oppgave: å stille bladet inn i et større fellesskap enn Camphill-landsbyene, nemlig som et blad og en felles arena for alle virksomheter som arbeider innenfor det som kalles det antroposofiske omsorgsarbeidet. Dette var det prinsipielle, det overordnede siktepunktet.

Men neste fase var å se på hvordan dette skulle skje, sammensetningen av stoffet, redaksjonen, økonomiske forhold, osv osv. Vi kjenner igjen de to elementene ovenfor – det ene langsiktig og prinsipielt, det andre er kortsiktig og praktisk. Begge er nødvendige.

Sammenfatning

Tilbakeblikket er en øvelse som stiller krav til ”forskeren” i oss. Vi må ”saumfare” det som har hendt med et rolig lynne og slå ned på svakheter og forbedringsmuligheter uansett hvem som er involvert.

Blikket fremover – kvalitetsutviklingen er langt mer en sak for ”entreprenøren” i oss. Det stilles spørsmål om hva vi vil, evne til å foreta valg og gjennomføre det vi har bestemt.

Det er derfor en god praksis at vi ikke blander disse to blikkretninger. Først ta et tilbakeblikk og deretter kjenne etter hva vi ønsker fremover.

Arkivbilde

Studie av jordbrukskurset på Sletner Gård under krigen

Innlegget er skrevet ned etter samtale med Edvin Nysæther julen 1994 av Gerd Eva Valøen som bodde i Vestliveien Naboskap med Edvin Nysæther fra 1985 til 1996. Edvin og hans kone Aslaug startet Rostadheimen i 1963. Innlegget er sent inn av Iren Kleiven

De tre karene (f.v Egil Kristiansen, Karl Döblin og Edvin Nysæther) sitter på Sletner gård og studerer Jordbrukskurset av Rudolf Steiner. Waltraut Döblin malte de tre under deres studier og dette er et fotografi av maleriet.

Edvin Nysæther arbeidet og studerte på Sletner gård fra høsten 1942 til desember 1944. Egil Kristiansen vokste opp hos en fosterfamilie i Røyken. Gjennom en antroposofisk orientert dame ble han ført til Sletner gård. Karl Döblin var født i Sveits og ble plassert hos en rik familie. Han flyttet med denne familien til Sunnfjord i Norge. Pleiefaren var forfatter og skulle skrive. Han ville ha impulser fra Vestlandet. Karl var med som hjelper. Han bar vann og ved.

Da Karl var i 14 års alderen, dro pleiefaren tilbake til Sveits og lot gutten være igjen. Der sto Karl igjen på kaien uten å kunne norsk. En kone som fra før hadde 11 barn tok Karl til seg og lot ham siden gå på Fylkeskolen (folkehøyskole). Der møtte han den sveitsiske læreren Conrad Englert. Siden kom Karl til lærerskolen i Volda.

Gjennom Englert hadde Karl fått høre om antroposofi og biodynamisk jordbruk i Tyskland. Karl dro til en gård i Tyskland hvor han traff Waltraut (sanger og skuespiller) og hennes barn Ursula (siden Johansson) og Urban. Waltrauts far het Stockmeyer og var en nær venn av Rudolf Steiner.

Gjennom Funderud (norsk antroposof og grunnlegger av Mysen Folkehøyskole) fikk Karl og Waltraut Schöpflein anledning til å arbeide opp Sletner gård til å bli biodynamisk drevet.

Godt økologisk landbruk er klimavennlig!

Innlegget er basert på en epost sirkulert av Jon Magne Holten

Økologisk landbruks største fordel i klimasammenheng er at en ikke bruker kunstgjødning. Det er derimot ikke ensbetydende med at alt av dagens økologisk landbruk er mer klimavennlig enn konvensjonell drift. Gode vekstskifter, lave nivå av nitrogen i jorda og ivaretagelse av fruktbarheten i jorda er nøkler til reduserte klimagassutslipp og bedre avlinger i økologisk landbruk. Les mer om dette i rapporten "Økologisk jordbruk og klima" som Oikos - Økologisk Norge nå har lansert.

Økologisk landbruks største fordel i klimasammenheng er at en ikke bruker kunstgjødning som er svært energikrevende å produsere og slipper ut lystgass i framstilling og ved bruk på åkeren. Det er stort spenn innen praktisk økologisk drift i dag, men godt økologisk landbruk har et stort potensial til å være klimavennlig fordi mengden nitrogen på økogården er mindre og potensialet til å bygge karbon i jord er større.

Målt per arealenhet har dagens økologiske jordbruk gjennomgående lavere klimagassutslipp enn konvensjonelt landbruk. Dagens praksis i økologiske landbruk i Norge kan i snitt ikke sies å være mer klimavennlig enn konvensjonelt landbruk når det gjelder klimagassutslipp per produsert enhet. Dette er fordi avlingene er noe lavere og fordi dagens praksis ligger nær minimumskravet i EU-regelverket for økologisk landbruk. En utvikling av økologisk landbruk i tråd med målet om bruk av lokale ressurser, kretsløp og fruktbar jord, forventes å øke avlingene og redusere klimagassutslippene.

Last ned rapporten som PDF gratis her: <http://www.oikos.no/newsread/news.asp?n=5490>

Økosofi i glassene på Kolonihagen

Vinimportøren Engelstad hadde hentet den sør-afrikanske vinbonden Johan Reyneke til tigerstaden, for å la ham fortelle om alternativt jordbruk og for å gi vininteresserte osloborgere en smak av biodynamikk.

Tekst av ERIK TANGEN

Arrangementet fant sted på Kolonihagen i Frognerveien - en heløkologisk bakgårdscafé som har skapt stor begeistring i nabolaget siden den åpnet for et drøyt halvår siden. Valget av lokalet var på ingen måte tilfeldig, forteller Engelstads daglige leder Janne Brekke. Kolonihagen bestreber seg på å kun benytte norskproduserte, økologiske produkter. Denne filosofien ligger nært opp til Reynekes tanker om vinproduksjon, forteller hun.

Reyneke er nemlig en av få sør-afrikanske vinbønder som dyrker biodynamisk. Denne formen for dyrking

er omdiskutert, på grunn av dens tette bånd til det antroposofiske verdensbildet; såing, pløying og høsting styres eksempelvis etter månens syklus. Da Reyneke fortalte om hvorfor han valgte å legge om til biodynamisk dyrking, vedgikk han at biodynamikken "might sound a little crazy". Han understreket samtidig hvilken oppsiktsvekkende effekt det hadde hatt på både vinmarken og det ferdigstilte produktet.

Vinbonden, som er utdannet i filosofi, fortalte at han også var blitt sterkt påvirket av Arne Næss' økosofi. Altfor mange av oss verdsetter kun det vi kan selge for penger. "Jeg tror alt som lever har en iboende verdi, og den holdningen gjenspeiles i hvordan vi produserer vinen", fortalte han gjestene i går kveld.

Da han besluttet å legge om til biodynamisk dyrking for drøye ti år siden var det mange som hevet øyenbrynene. Folk nektet å være med på at det kunne være lønnsomt å gå tilbake

til hvordan folk dyrket for to hundre år siden, fortalte Reyneke.

Men i etterkant har skeptikerne blitt sittende tilbake med skjegget i postkassen. Lokalt er nemlig Reynekes viner så populære at de er som regel utsolgt et par uker etter lansering. Og etter reaksjonen blant gjestene på Kolonihagen å dømme kan den biodynamiske vinen fort bli en hit også i norske vinkretser.

To av de seks vinene som ble servert i går er allerede tilgjengelige på det norske markedet - henholdsvis Reyneke Cornerstone og Reyneke Sauvignon Blanc.

Fra 1. juli vil også Reyneke Reserve White og Reyneke Sauvignon Blanc bli å finne i Vinmonopolets basisutvalg. Reyneke Chenin Blanc blir å finne i bestillingsutvalget.

Dette innlegget sto i Lokalavisen Frogner i mars måned.

«Farmen» på Vallersund

Farmen 2010 er nå en saga blott. TV2-sendingene er over, og alle som har fulgt med på episodene på fjernsynet har kunnet glede seg over de vakre naturbildene og den interessante magasinet, men også vært forbitret over den kjærlighetsløse konkurransen som Farmen-konseptet framstiller.

Tekst og foto DAG BALAVOINE

Lørdag den 15. mai inviterte lokalbefolkningen i Vallersund noen av Farmendeltagerne til å besøke bygda og være med på en markering der vi kunne møte hverandre i noe mer tilgjengelige former. "Tore neger", Geir, Lillian og Linn Hege fra Farmen innspillingen på TV2, kom.

Vi arrangerte et lignende marked, slik det hadde vært under innspillingen på Vallersund Gård der statistene og Farmendeltagerne kunne møtes samt alle andre interesserte. Det ble en fin fest for nærmere 400 besøkende, med vekamper der både voksne og barn

Det vare et yrende liv under Farmendagen på Vallersund Gård. Foto: Tom Ek

deltok og Farmendeltagerne var med på leken, skrev autografer og ble tatt bilde av. Framskolen solgte "Farmen-grøt" sammen med Lillian, og "Neger-tore" snakket med barna.

Butikken på Vallersund Gård ble et naturlig møtepunkt før de besøkende tok båt til Tranøya der Farmendeltagerne bodde under innspillingen og hadde de aller fleste opplevelsene.

Det viktigste som Farmendeltagerne kunne fortelle var at de også hadde opplevd mange fine opplevelser som ikke kom med i det vi så på skjermen.

Vallersund Gård som landsby kom veldig i skyggen av TV2 show og vi forsøker nå i tiden som kommer å fortelle de mange besøkende som kommer at Vallersund Gård er mye mer enn bare et antikvarisk sted.

Spurvene

Fra "Broder Dyr" av Karl König.

Oversatt av SIGRUN BALAVOINE

Foto BORGNY BERGLUND

Spurvene lever ved siden av oss, men på ingen måte sammen med oss. Det er heller som om de ville ha oppholdt seg i skyggen av våre gjøremål. Der hvor vi mennesker har bygget og virket, der hvor våre arbeidsområder har utfoldet seg, og der vi har bygget våre hus. Der hvor vogner ruller og maskiner stamper – i jernbanehaller og fabrikkbygninger, ved gater og beboelseshus, der lever spurvene gjerne. Der i avfallet etter våre aktiviteter, hvor materialene som vi har forvandlet, allerede har begynt å løse seg opp – i støv og sot og røyk og sand, der finner spurvene en verden som passer for dem.

Det kan ikke alltid ha vært slik. For først i de seneste århundrer kom menneskenes fremskredne industrialisering. Hvor var spurvene tidligere? Deres historie og tilværelse er fremdeles knapt oppklart. Mange mener at de har trent seg frem skrittvis fra Asia til Europa, andre tror tvert imot at deres opprinnelse kan søkes i Afrika, og at de kom nordover langs Nildalen. Det at de forskjellige spurvearter (Siedel- og Klippespurver, italienske og spanske spurver), har blandet seg i de forskjellige deler av verden, har kastet et tykt teppe av glemsel over deres historie.

Ett er i alle fall sikkert og anskuelig: At spurvenes etterhånden så store utbredelse i de tidligere årtusener, gikk for seg der folk bygget. Der hvor mennesket slo seg ned og ble bofast og dyrket jorden, der dro spurven med og ble hos ham. Spurven ble hans følgesvenn, selv om han aldri kom for nær ham.

Kanskje burde vi – med en anelse forsiktighet – lage oss følgende bilde av utviklingen av spurvene på jorden: Først vandret de med åkerbøndene, fordi disse dro med seg velsignelsen av korn fra avlingen som skulle brukes til brød. Så fulgte spurvene menneskene til deres større tettsteder

og byer. Og tilslutt – fra 1800-tallet av – går det med dem nok et skritt videre og de trenger inn i den tekniske verden, som de da har bygget opp som en omgivelse rundt sitt liv.

Da den ovenfor nevnte beretning fra Northumberland hendte (se forrige utgave av Landsbyliv), blir denne utviklingsvei meget tydelig. Hus-spurvene dykker sammen med menneskene, inn i dypet av jordsubstansen. Men de forblir på tross av dette, menneskenes uavhengige slekt, og har ikke har mistet sin glade naturlighet, sin lyst til lek og moro, sin spontane hang til å skravle og sin ubegrensede tillit i verden.

De trekker sitt fugleliv inn i dypet av jorden og blir på tross av det, tro mot seg selv.

Engang var også spurvene som de andre villfuglene. De bygget sine reder i trær og busker, levde i den frie verden på enger og stepper, på høyder og i daler, der bekker og elver samlet seg. Den gang kunne de kanskje også ennå synge, slik som

lerker og finker, meiser og stærer, – la sin stemme klinge inn i rommets vidder. Da, det var engang, da dro de også på lange reiser og trakk til syden om høsten og om våren igjen til det høye nord.

Ennå i dag nærer den unge spurvebruden seg helst av insekter og kun lite korn. Men de gamle har gitt opp kjøttspisingen og foretrekker korn. Dette viser tydelig hen til at næringsvanene er skjedd gjennom en gradvis forandring. Den gang da spurvene ennå var en stolt og fri slekt, spiste de det som naturen bød dem: Edderkopper og biller, gresshopper og larver og mange andre smådyr.

Skrittvis ga de opp den ville naturen. Sangen forandret seg til piping, kvitring og skravling. De store trekkene ble innstilt, fordi mennesket begynte å slå seg ned på jorden. Han grep til ploegen, rev opp bakken og sådde ut det forvandlede gressfrø, korn som skulle bli til brød. Da fløy de forskjellige ville fuglene dit og så på og undret seg over hva menneskenes gjorde. Og følte det som riktig og godt.

Å finne seg selv og tjene andre

Av Michaela Glöckler og Manfred Schmidt-Brabant

Anmeldt av NINA BRUN

Dette er en bok jeg vil anbefale: Illustrerende, konsis og presis. Om hvordan, særlig mennesker som vil noe ut av ren altruisme og kjærlighet, da spesielt for de svake, de handicapede menneskene og barna i vårt travle, egoistiske og materialistiske samfunn.

Hvorfor jeg anbefaler boken? Det handler om kampen mellom det gode og det onde.

Om sakramentalismen etter hvert strømmer inn i all virksomhet, om alle menneskenes samtlige yrker smått om senn får en sakramental karakter, om menneskenes handlende atter blir til GUDSTJENESTE. Dette skriver og nevner Manfred Schmidt – Brabant flere steder, å gjøre sin livsoppgave sakramental og til en Gudstjeneste!

En veldig illustrerende, opplysende og inspirerende bok. Det er liten, men krever disiplin og konsentrasjon. Les den da vel!

It's Hard to be a Rock'n Roller

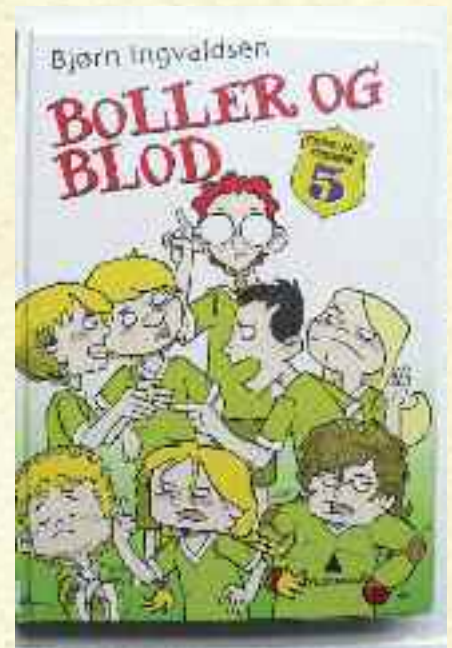
Filmanmeldelse av NILS ERIK BONDESON

Denne filmen følger bandet Merkesteinane, et band med psykisk utviklingshemmede mennesker. De driver med spillinger og øvelser hver dag og har som ønske og bli popstjerner. De smiler hele tiden og er glade og fornøyde. Vi følger dem i tykt og tynt, også i uvennskap mellom Tor Heine og Knut Arild. På et kafe besøk i Sogn og Fjordane blir de populære.

De har hjemmeøvelser, de utvikler seg til å spille all slags musikk, country, dans osv. Vi ser ikke bare bandet i aksjon men også i arbeid.

Sammen med ledsagere er de på reise til Afrika. Vi ser dem der i dagliglivet, på dans og på tur til et barnehjem. Tor Heine og Knut Arild blir uvenner men de kommer seg hjem, og spillingen fortsetter. Det går bra, de har en CD ute, de er på nye turneer og sånn slutter filmen med suksess.

Jeg vil at dere skal se filmen fordi det viser hva disse menneskene kan gi og hvilken vilje innsats de får til.

Boller og Blod

Av Bjørn Ingvaldsen

Anmeldt av HANNE KVELI

Dette er en bok om et fotballag som prøver å vinne kamper for å komme videre til cupkampen i Danmark. Det er en dame som gir fotballaget boller og saft etter hver kamp. De vinner tre kamper og taper en på grunn av en dum dommer. Sally og Sandra, to bøllete jenter, prøver å ødelegge for laget. De prøver å forgifte laget, men laget klarer seg. Jeg vil ikke røpe mer, - det for dere lese selv.

Boken er spennende, med både dramatisk og moro. Det har noe med menneskeskildring å gjøre som jeg likte best. Det er også noen bilder i boken. Det er den beste bok jeg har lest, den anbefales. Den er lettlest, er også for de som har lesevansker. Hvis boken ikke kan kjøpes i bokhandleren, kan den lånes på biblioteket.

Kjære Landsbyliv!

Tusen takk for et strålende nummer av Landsbyliv. Det kom i posten i morges, og jeg kastet meg begjærlig over det med en gang. Jeg syntes jo Landbyliv var flott

før, men nå er det om mulig blitt et enda bedre vindu mot verden.

Temavalg, innhold, forfattere, bilder og layout gir et rikt bilde av landsbylivet og tanker og ideer som rører seg der. Det flommer av inspirasjon, og gjør godt å lese! Gratulerer med vellykket omlegging!

Beste hilsen fra Regine Andersen

PEER FOR ALLE 2009

Et nordisk all-kunstverk på CD

CD med fotoreportasje fra Peer For Alle 2009 omfatter ca 350 bilder og tekster fra Peer Gynt. De som deltok får fornyet den magiske opplevelsen fra spillet på Gålå. For andre er dette en mulig-het til å forstå hva som kan skapes i samarbeid med utviklingshemmede. Et samarbeid som strakte seg fra Skottland til Irkutsk i Sibir. Det hele ble sydd sammen til en helhet i løpet av en augustuke på Gålå. 20% av inntekten går til Peer For Alle-prosjektet.

Pris kr 175,- + porto. Bestilles via epost til post.berglund@gmail.com
Oppgi antall, navn og adresse

Evangelietekster for de neste 3 måneder

I Camphill-landsbyene verden over markerer mange husfelleskap lørdag kveld ved å lese Evangelieteksten som også blir lest opp søndag morgen i gudstjenesten. Et forslag til passende tekster blir valgt ut og sirkulert. For å gi flere mennesker anledning til å knytte seg til denne praksisen, og for å hjelpe Camphill medarbeidere å finne frem til riktig tekst, er her tekstene fra Sankthans til Mikkelmess 2010.

JULI

4.	Lukas	3	7 – 17
11.	Lukas	7	24 – 35
18.	Lukas	7	36 – 50
25.	Lukas	8	4 – 15

AUGUST

1.	Lukas	18	18 – 27
8.	Markus	9	2 – 13
15.	Markus	9	14 – 29
22.	Markus	9	33 – 40
29. Joh. Halshugging	Markus	6	14 – 29

SEPTEMBER

5.	Markus	6	30 – 44
12.	Markus	6	45 – 52
19.	Markus	8	1 – 9 (19)
27. Mikkelmess	Åpenbaringen	12	1 – 6

Opplysninger om Landsbystiftelsen

De fleste Camphill-landsbyene er bygget opp rundt en biodynamisk gård med dyr. Mange av arbeidsoppgavene er knyttet til stellet av dyrene og dyrkingen av jorda. Dette er konkrete gjøremål der den enkelte kan finne sine oppgaver tilpasset evner og behov. Ved noen av landsbyene gir fjorden eller havet muligheter for fiske. I tillegg til jordbruk har hver landsby forskjellige håndverksaktiviteter, som for eksempel snekkerverksted og tekstil- og keramikk- eller matforedlingsverksteder. Husarbeidet er en vesentlig del av virksomheten. Det er en målsetting at alle har oppgaver å utføre som dekker reelle behov i landsbyen, og at alle utfører sitt arbeid etter egne evner og muligheter.

Kunst og kultur vever seg inn i alle aspekter av landsbylivet og skaper inspirasjon og glede i et større perspektiv. I skuespill, dans, musikk, sang, maling eller modellering lokkes de kreative evnene frem som finnes i alle mennesker. Landsbyboerne og medarbeiderne danner husfellesskap. De fleste måltider er felles og er viktige møtepunkter for samtaler og samvær. Økologisk bevissthet kjennetegner alle aspekter av landsbylivet: matvarer, jordbruk, byggematerialer, energiforvaltning og resirkulering.

Det var fra starten av klart at landsbyene ikke ville vurdere lønn i forhold til arbeidsinnsats. Konsekvensen av

Magdalena med kua på Solborg
Foto: Borgny Berglund

dette ble at de fleste av medarbeiderne ikke får lønn i vanlig forstand, men forvalter lønnsinntektene i fellesskap. Landsbyboerne forvalter selv sin uførepensjon i samråd med hjelpevergen. Landsbystiftelsen mottar statsstøtte til driften i form av et rammetilskudd fra Sosial- og Helsedirektoratet. Det er ment å dekke driften av stedene. Noen landsbyer tilbyr også dagplasser i verkstedene.

Den som ønsker å vite mer kan ta kontakt med:

Camphill landsbystiftelse,
v/Bokverkstedet,
Reidar Jensensgate 10,
7550 Hommelvik
Tel: 73 97 84 60
Epost: landsbystiftelsen@camphill.no
www.camphill.no

Camphill landsbyene mottar mennesker med psykisk utviklingshemming og andre voksne med særlige omsorgsbehov. En søknad om plass i rettes til den aktuelle landsbyen. Dersom du ønsker å være medarbeider i en av landsbyene for kortere eller lengre tid, ta direkte kontakt med det aktuelle stedet.

Anne Holta på Jøssåsens bokverksted
i Hommelvik. Foto: Borgny Berglund

Camphill-landsbyene tar også imot unge mennesker som ønsker et praksisopphold før eller under studietiden. Det er mulig å gjennomføre et studium ved Landsbyseminaret mens man arbeider i en av Camphill-landsbyene. Det daglige arbeidet med mennesker med behov for særlig omsorg og støtte, danner tyngdepunktet i læreprosessen.

Landsbyer:

- Vidaråsen Landsby, Vestfold
- Jøssåsen Landsby, Sør-Trøndelag
- Vallersund Gård og FRAMskolen, Sør-Trøndelag
- Hogganvik Landsby, Rogaland
- Solborg, Buskerud
- Camphill Rotvoll, Trondheim

Astrid og Timon på Vallersund-bakeriet. Foto: Borgny Berglund

Opplysninger om Norsk Forbund for Helsepedagogikk

Tekst av GEIR LEGREID

Foto: Borgny Berglund

NFHS ble formelt stiftet så sent som oktober 2000, men hadde i årene forut fungert som en løst sammensatt organisasjon av engasjerte personer. Vedtekter ble siste gang revidert i 2008, forbundet

har i dag 15 antroposofiske medlemsvirksomheter (samtlige i Norge som arbeider med barn, unge og voksne utviklingshemmede). Forbundet har et styre som består av fem medlemmer som er valgt av Årsmøtet. Tre av disse skal representere sosialterapeutiske hjem, landsbyer, og helsepedagogiske skoler. De øvrige to er "fristilte" og kan rekrutteres fra hvilken som helst antroposofisk virksomhet. Styret har konstituert seg for å ivareta ulike funksjoner. For min egen del har jeg vært leder for styret siden 2007, og er også Norges representant i styret for Nordisk Forbund for Helsepedagogikk og Sosialterapi. Internasjonal kontakt i forhold til miljøet i Dornach er Rigmor Skålholt.

Anne Brit og May-Britt på tur på Helgeseter. Foto: Borgny Berglund.

Robert og Gunn Kjersti i aktivitet på Helgeseter. Foto: Borgny Berglund.

En undersøkelse nylig viser at hele det norske miljøet består av ca 330 elever/beboere, og ca 550-600 medarbeidere fordelt på ca 400 årsværk. Det viser at utvikling i våre virksomheter skjer best ved samarbeid hvor kompetanse og penger samordnes. På denne måten har vi maktet å holde i gang den norske seminarutdanningen, samt utvikle en kommende bachelorutdanning i Antroposofisk Sosialpedagogikk fra 2011. Andre tiltak i regi av forbundet har vært Verdi-Mål-Handlingsgrunnlag etter Felleskapssmodellen, opprinnelig utviklet av Marjatta og Ejvind Nilsen Konsulting. Modellen er utgangspunktet for organisasjonsstrukturen til blant annet Helgeseter, og prinsippene for vår interne samhandling (personalpolitikk).

Når bachelorutdanningen er etablert, vil forbundet trolig reorganiseres til å bli et rent serviceapparat, men hvordan dette vil skje er ikke avklart. Per i dag står medlemsvirksomhetene i en mer og mer lik virkelighet, og behovet er stort for et felles sekretariat med kompetanse på det viktigste lovverket, kontaktpersoner mot embetsverk og politikere, mediehandtering, organisasjonsutvikling, samt være fødselshjelper ved etablering av nye

helsepedagogiske og sosialterapeutiske initiativ. Derfor har styret fokusert mye på informasjon til virksomhetene siste årene for å enes om felles fremtidsvisjoner, slik at disse kan realiseres selv i et relativt lite norsk fagmiljø. Den kommende bachelorutdanningen er et resultat av felles målsetting, og viser at miljøet klarer å realisere også store prosjekter.

Kontakt:

Geir Legreid eller Petter Holm.
Postadresse: Norsk Forbund for Helsepedagogikk og Sosialterapi
Fosswinckelsgt 18, 5007 Bergen
Geir Legreid mobil: 40828444
e-post: geir@helgeseter.no
Petter Holm, tlf kontor: 55 31 50 10

Medlemmer:

- Helgeseter, Bergen
- Rostadheimen, Bergen
- Verdandi Stiftelse, Bergen
- Granly, Toten
- Grobunn, Hedemarken
- Helsepedagogisk Steinerskole i Oslo
- Helsepedagogisk Steinerskole på Skjold, Bergen
- Helsepedagogisk Steinerskole på Hedemarken
- Camphill Landsbystiftelsen i Norge

Camphill Rotvoll

Camphill Rotvoll er slått sammen fra Kristoffer-tunet og Det Økologiske Hus. Der bor det 25 til 30 mennesker i tre større hus. De arbeider på gartneriet, urtehagen, gården, veveriet, butikken og matforedlingsverksted. De biodynamiske produktene blir levert over hele Norge.

Hendvendelse:
Hans Collins vei 5, 7053 Ranheim
Telefon: 73 82 68 50
Telefaks: 73 82 68 51
E-post: velkommen@camphill-rotvoll.no
applications@camphill-rotvoll.no (søknad)

Foto: Borgny Berglund

Granly

På Mjøsas vestsida, 15 km sør for Gjøvik, ligger Granly Stiftelse i tettbebyggelsen Kapp. Her bor 26 voksne personer med utviklingshemning i 5 boliger og en hybelleilighet spredt på et parklignende område. Aktivitetene er hovedsaklig sentrert rundt håndverk og kunst.

Hendvendelse:
Granly Stiftelse, 2849 Kapp
Telefon: 61 14 36 60
Telefaks: 61 14 36 61
E-post: granly@granly-stiftelse.no
www.granly-stiftelse.no

Arkivfoto

Grobunn

Vi tilbyr i samarbeid med Helsepedagogisk Steinerskole på Hedemarken et tilrettelagt landsdekkende v.g. opplæringstilbud på Frenning Vestre i Stange. Grobunn tilbyr et ungdomsbofellesskap i skoleuken og to helger i måneden, og et tilbud inntil tre år etter videregående skole.

Hendvendelse:
Grobunn Stiftelse
Frenningvn. 102, 2344 Ilseng
Telefon: 48 16 05 41
E-mail adr. grobunn@msn.com
www.grobunn.no

Foto: Jan Bang

Helgeseter

Stedet åpnet i 1954, og i dag bor det 29 voksne med spesielle behov på Helgeseter, som tilbyr dem bolig, pleie, terapi, medisin, arbeid, kultur og fritid. Det er 6 bofellesskap, terapiavdeling, kulturgruppe og gårdsdrift, men ingen fastboende medarbeidere.

Hendvendelse:
Øvre Sædalsvei, 5099 BERGEN
Administrasjon: geir@helgeseter.no
Telefon: 55 27 38 99
www.helgeseter.org

Foto: Frode Holleland

Hogganvik – en Camphill Landsby

Hogganvik Landsby ligger i et typisk Vestlandslandskap ved Vindafjorden i Ryfylke. Landsbyen har utsikt mot fjorder og fjell. Gården, gartneriet, ysteriet, skogsdriften og et lite snekkerverksted gir arbeid til de fleste. 35-40 mennesker bor i Hogganvik Landsby.

Hendvendelse:
Hogganvik Landsby, 5583 Vikedal
Tlf: 52 76 01 11 (Mandag-fredag 9-12)
Faks: 52 76 04 08,
E-post: hogganvik@camphill.no
www.camphill.no/Hogganvik/

Foto: Borgny Berglund

Helsepedagogisk Steinerskole på Hedemarken

Ved Steinerskolen på Hedemarken har vi en helsepedagogisk skole for psykisk funksjonshemmede elever. En skole i skolen. Vi har også en avdeling for noen av våre videregående elever på Stiftelsen Grobunn i Romedal, et skole og botilbud for 8-10 elever.

Hendvendelse:
Postboks 100, 2312 Ottestad
Besøksadr: Sandvikavegen 11, 2312 Ottestad
Telefon: 62 58 89 04 • Telefaks: 62 58 89 09
E- post: hps.hedemarken@steinerskolen.no
www.hedemarken.stainerskolen.no

Helsepedagogisk Rudolf Steinerskole i Oslo

Skolen gir et tilbud for elever med spesielle behov i grunn- og videregående skole. Høsten 2009 flyttet skolen inn i nybygget hus på Ljabru. Undervisningen bygges på Steinerskolens læreplan, tilrettelagt i forhold til elevenes behov og forutsetninger.

Hendvendelse:
Ljabrubakken 50 , 1165 OSLO
Telefon: 22 62 98 90
Telefaks: 22 62 98 91
E-post: hrso@steinerskolen.no
www.hrso.stainerskolen.no

Foto: Jan Bang

Helsepedagogisk Steinerskole på Skjold

Skolen ble etablert i 1989 og har i dag 53 elever i alderen 11 til 19 år.

Hendvendelse:
Harald Skjoldsvei 32, 5236 RÅDAL
Telefon: 55 11 23 80
Telefaks: 55 11 23 81
E-post: skjold@steinerskolen.no

Jøssåsen – en Camphill Landsby

Jøssåsen ligger i Malvik kommune i Sør-Trøndelag. Her bor det ca 50 mennesker, i tillegg kommer 10 - 12 stk på dagtid som tar del i arbeidet. Foruten gårdsdriften har landsbyen kulturhus, veveri, bokbinderi, keramikkverksted, snekkerverksted og vedgruppe.

Hendvendelse:
Jøssåsen Landsby
7550 Hommelvik
Telefon/faks: 73 97 12 22 (Man-fredag 9-13)
E-post: office@jossasen.no (kontoret)
application@jossasen.no (søknad)

Foto: Borgny Berglund

Solborg – en Camphill Landsby

Solborg ligger ved Hønefoss i Buskerud, med vakkert utsyn mot Norefjell, mangfoldige miljøer. Her bor det omtrent 50 mennesker. Landsbyen grenser til Nordmarka. Landsbyen har urteverksted, gård, gartneri, veveri, bakeri og en gruppe som arbeider i skogen.

Hendvendelse:
Solborg, 3520 Jevnaker
Tlf: (man-fre 9-12) +47 32 13 24 80
Faks: +47 32 13 20 20
E-post: solborg@camphill.no

Foto: Borgny Berglund

Rostadheimen Bofellesskap

Rostadheimen ligger i vakre omgivelser på Garnes rett utenfor Bergen. Her bor det åtte personer i forskjellig alder. Stedet har også et dagtilbud for seks av beboerne.

Hendvendelse:
Rostadheimen Bofellesskap
Garnesveien 166, 5264 GARNES
Telefon: 55 53 78 80 • Mobil: 93 87 49 49
E-post: post@rostadheimen.no
www.rostadheimen.no

Vallersund Gård og Framskolen (Camphill)

Vallersund Gård ligger på Fosenhalvøya. Her bor ca 50 mennesker og det drives gårdsbruk, bakeri, veveri, gartneri, urteverksted og butikk. Vi tar imot voksne rusmiddelskadede. Framskolen er et toårig lærested for unge voksne utviklingshemmede mellom videregående skole og yrkeslivet.

Hendvendelse:
Vallersund Gård, 7167 Vallersund
Telefon: 72 52 70 80 (Mandag-fredag 9-12)
Telefaks: 72 52 70 99
E-post: vallersund-gaard@camphill.no

Foto: Dag Balanone

Verdandi Naboskap

Med utsikt til Sørfjorden i Arna ligger et lite Naboskap integrert i byggefeltet. Her bor det 10 mennesker som alle har sitt arbeid i Bergensområdet. Naboskapet ble bygget i 1985 og har en tilknytning til Rostadheimen som ligger 10 minutter unna.

Hendvendelse:
Stiftelsen Verdandi
Vestliveien 69, 5264 Garnes
Telefon: 55 24 30 10 / 48 10 57 74
E-post: trude.soilen@c2i.net

Foto: Jan Bang

Vidaråsen – en Camphill Landsby

Vidaråsen, med ca 120 beboere, ligger i Andebu i Vestfold. Det drives gård, gartneri, meieri, toverksted, snekkerverksted, veveri, urteverksted og en butikk. Vi holder konserter, teaterforestillinger, foredrag og allmøter, og har også et terapihus for mennesker som trenger ekstra pleie.

Hendvendelse:
Vidaråsen Landsby
3158 Andebu
Telefon: 33 44 41 00 (Mandag-fredag 9-15)
Telefaks: 33 44 40 01
E-post: office@vidaraasen.no

Foto: Borgny Berglund

Det er 1000
steinerskoler
i verden -
33 av dem ligger
i Norge

Det er 1500
steinerbarnehager
i verden -
46 av dem ligger
i Norge

ALLE
trenger
flere gode, glade,
velutdannede,
inspirerende
lærere

Det er **MANGE**
høyskoler i Norge

- bare **ÉN** av dem
utdanner steinerpedagoger:

www.rshoyskolen.no

Rudolf Steinerhøyskolen i Oslo

Lærer- og førskolelærerutdanning
med bachelorgrad i steinerpedagogikk

Studieår i Billedkunstoffag Mastergrad i steinerpedagogikk

Veiledning innen biologisk-dynamisk jord- og hagebruk

Har du spørsmål om biologisk-dynamisk jord- og hagebruk kan du henvende deg til disse veilederne:

Driftsplanlegging, vekstskifteplaner, økonomi

Bonde og landbruksøkonom **Jens Niebuhr**

Vestbygdvegen 400, 2312 Ottestad Tlf. 62 58 61 11 / 977 20 238 E-post niebuhr@frisurf.no

Framstilling og bruk av preparater, grønnsaksdyrking og husdyrbruk

Bonde og lærer **Eric Brinkhof**

Foldsæbakkane, Haugsgrend, 3870 Fyresdal Tlf. 35 04 13 55 / 911 15 519 E-post brinkhof@start.no

Kompostering, bruk av preparater, grønnsaks- og fruktdyrking

Gartner og lærer **Nathanael Mead**

Sogn Jord og Hagebruksskule, 5741 Aurland Tlf. 57 63 26 50 / 995 59 981 E-post natha-m@online.no

Frukt og eple dyrking

Bonde og fruktdyrker **Olav Jønsi**

Hjuksebo, Rute 20/23, 3683 Notodden Tlf. 35 95 73 08 / 480 77 919 E-post olav.jonsi@tele2.no

Korn dyrking inkl. dyrking av spelt, svedjerug, enkorn, landhvetesorter osv.

Bonde **Johan Swärd**

Aschimlinna 213, 2760 Brandbu Tlf. 61 35 55 43 / 902 09 891 E-post ksward@online.no

Urte dyrking

Bonde **Ola Aukrust**

Nordigard Aukrust, 2686 Lom Tlf. 61 21 12 15 Faks 61 21 19 34 E-post aukr@online.no

Grønnsaks og hagebruksfrø

Bonde **Kerstin Pålsson**

Burholtveien, 1940 Bjørkelangen Tlf. 410 19 641 E-post kerpaa@hotmail.com

Hagebruk

Forsker **Berit Swensen**

Herumveien 33, 1430 Ås Tlf. 64 94 49 09 / 977 10 495 E-post bswe@online.no

biologisk
dynamisk
forening

www.biodynamisk.no

Årsabonnement 4 hefter i året

kr **250,-**

TIDSSKRIFT FOR JORDBRUK OG ERNÆRING NATUR OG KULTUR

Utgiv av Biologisk-dynamisk Forening

HERBA

HERBA c/o Biologisk-dynamisk Forening, Skonhovedveien 149, 2822 Bybrua
TELEFON 61 18 44 50 + TELEFAKS 61 18 44 51 + E-POST herba@biodynamisk.no
<http://herba.biodynamisk.no>

Bortenfor anstalt og ensomhet

Kan Camphill-landsbyene være noe for deg?

Camphill-landsbyene er integrerte levefellesskap der mennesker med ulike behov for bistand lever side om side med gode hjelpere i en levende og aktiv landsby.

I arbeidstiden er alle sysselsatt med landsbyens mange oppgaver; håndverk, jordbruk, matlaging og hushold. Det legges vekt på nærhet til natur og mennesker. Arbeidet gir livsnære erfaringer og dekker reelle behov i landsbyen. Livet i fellesskap, arbeid, hverdag og fest danner grunnlag for et spennende og utfordrende miljø.

I landsbyene pleies det et variert kulturliv med teateroppførelser, sang, musikk, høytidsfeiringer og utflukter.

For deg med spesielle behov gir landsbyen en trygg hverdag sammen med likesinnede. Her får du utvikle dine evner og muligheter gjennom daglig

arbeidstrening og opplæring, og i det sosiale og kulturelle liv.

Nye medarbeidere tilbys introduksjonskurs i landsbylivet og antroposofi, samt en treårig yrkesveiledende utdanning i helsepedagogikk og sosialterapi.

Camphill er landsdekkende og eies av Camphill landsbystiftelse som driver 6 landsbyer i Norge; 3 i Trøndelag, 1 på Vestlandet og 2 på Østlandet.

Er du interessert? Ta kontakt:

Camphill landsbystiftelse

v/Bokverkstedet,
Reidar Jensensgate 10,
7550 Hommelvik
Telefon 73 97 84 60
Epost: landsbystiftelsen@camphill.no

www.camphill.no

Cogito - Forum for kunst, filosofi, litteratur og samtid

Tidsskriftet Cogito vil være et møtested for spirituelt og skapende arbeide. Rudolf Steiners frihetsfilosofi og erkjennelsesvei er en inspirasjonskilde.

Temaene vi tar opp kommer til syne gjennom fordypende artikler, intervjuer, diktning og gjendiktning.

Utkommer to ganger i året

Bestillinger sendes til:

Axel Bojer
Flafjellet 20a
1454 Fagerstrand
post@forumcogito.no
www.forumcogito.no

90,- for nummer 18 (+ porto)

50,- for eldre numre (+ porto)

180,- for ett års abonnement

ABONNER PÅ ØKOLOGISK LANDBRUK!

Fagbladet Økologisk Landbruk inneheld fagartiklar om praktisk økologisk jord- og hagebruk frå inn- og utland. Rådgivarar i Norsk Landbruksrådgiving frå heile landet skriv artiklane. I tillegg publiserer fleire forskarar artiklar i bladet. Dette gjer at du får ta del i den nyaste kunnskapen innan økologisk landbruk. Bladet kjem ut med 4 nummer i året.

Les meir om oss på <http://okologisk.lfr.no>

Økologisk
landbruk
Norsk
Landbruksrådgiving

Ja takk!

- Eg vil abonnere på Økologisk Landbruk for 350 kr.
- Eg vil gjerne ha eit gratis prøvenummer
- Eg vil gjerne gjere eit gaveabonnement til

Namn:

Adresse:

Sendast til: Økologisk Landbruk BA
2686 Lem

E-post: okologisk.landbruk@lfr.no
SMS: 954 06 419

FRAMskolen

på Vallersund Gård

Et toårig lærested for unge voksne utviklingshemmede mellom videregående skole og et aktivt yrkesliv

Framskolen setter seg som mål, gjennom to års læring, å kunne gi elev, pårørende og eventuelt den kommunale omsorgstjeneste innsikt i hvilke muligheter den enkelte elev har i forhold til framtidig boform, videreutdanning og yrkesvalg

Framskolens tre grunnmotiver:

FORSTÅ VERDEN (undervisning)

- Utforsk verden, nasjonalt og internasjonalt
- De andre og meg selv
- Parforhold og seksualitet
- Teater, drama, sang, musikk, maling og diktskriving
- Utvikle evnen til å uttrykke seg
- Lær å sende e-post og å finne frem på internett

LEVE I VERDEN (bo- og hverdagsferdigheter)

- Pleie av bolig og klær
- Planlegge
- Gjøre innkjøp
- Lage mat og stelle i stand til måltid til hverdags og til fest
- Bruk og forståelse av penger og regnskap
- Tid og tidsbegreper

ARBEIDE I VERDEN (i verkstedene)

- Arbeid i bakeri
- Veve i veveriet
- Samle urter til urteverkstedet
- Arbeide med i husholdningen
- Arbeide med i jordbruk og gartneri

Fritid og friluftsliv

- Friluftaktiviteter på sjøen og i fjellet
Opplæring i ridning, båtliv og fjellvandring går også inn som en del av undervisningen
- Deltagelse i aktiviteter i nærmiljøet
- Uforpliktende samvær, dans og lek

Elevene bor i internat på Vallersund Gård.
Forlenget opphold utover to år kan avtales.

LULLEBERG WOLD 72 52 27 40

For nærmere informasjon (helst mellom 12.00 og 14.30):

Dag Balavoine eller Hanna Schmeding

Telefon 72 52 70 80/99 60 88 10

Du kan også skrive til framskolen@camphill.no eller

Framskolen på Vallersund Gård, 7167 Vallersund

B – Economique

Returadresse:

Landsbyliv,
Solborgveien 21,
3520 JEVNAKER

HELSEPEDAGOGISK NORGESKALENDER 2010

JULI

Torsdag 1. – søndag 4.
Northern Camphill Festival –
Stefansgården, Sverige

SEPTEMBER

Lørdag 4.
Åpen Dag Kl. 13 00 – Grobunn

Tirsdag 7. – onsdag 8.
Camphill Landsbystiftelse
Lederforum

Lørdag 11.
Åpen dag – Vidaråsen

Torsdag 16.
Camphill Landsbystiftelse
Hovedstyremøte – Oslo

Lørdag 18.
Markedsdag for antroposofiske virk-
somheter på Rådhusplassen, Oslo

OKTOBER

Tirsdag 12. – onsdag 13.
Camphill Landsbystiftelse Lederforum
om økonomi

Fredag 15. – lørdag 16.
Biologisk-dynamisk Forening Seminar
om jordbrukets fremtid – Oslo

Onsdag 20. – lørdag 23.
Nordisk Forbund for Helsepedagogikk
høstmøte – Vidaråsen

NOVEMBER

Fredag 12. – søndag 14.
Camphill Landsbystiftelse
Representantskapsmøte – Vidaråsen

Torsdag 25.
Camphill Landsbystiftelse
Hovedstyremøte – Oslo

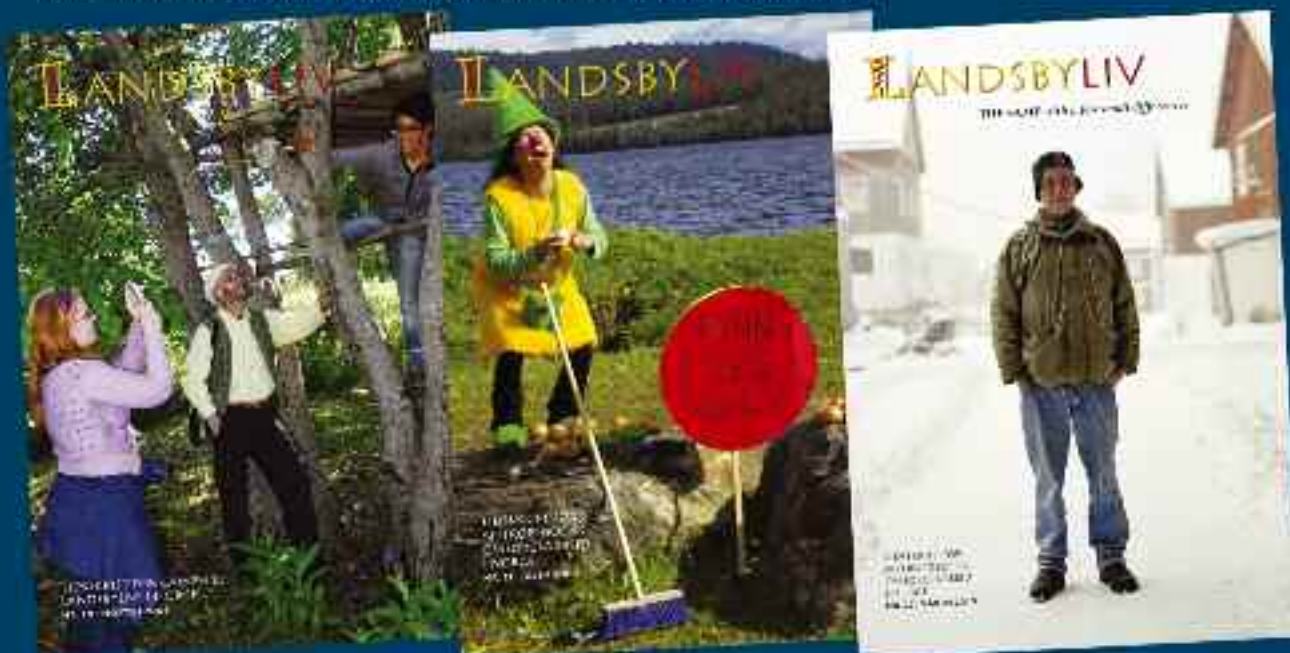
Lørdag 27.
Julemarked – Vidaråsen

**For oppdatering og endringer
ta kontakt med:**

JAN BANG:
Epost: janbang@camphill.no
Tlf.: + 47 481 29 653

Bli abonnent på Landsbyliv!

Bli kjent med landsbylivet og få tilsendt bladet for kun kr. 350,- pr. år

FOR BESTILLING: E-post: landsbyliv@camphill.no eller telefon 481 29 653